

Resandeförsel och köp av smugglad alkohol 2009–2018

CAN Rapport 189

Björn Trolldal

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

Layout: Oh Dear form

ISSN 0283-1198

ISBN 978-91-7278-308-9 (pdf)

URN:NBN:se:can-2019-13 (pdf)

Resandeförsel och köp av smugglad alkohol 2009–2018

Björn Trolldal

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Rapport 189

Stockholm 2019

Förord

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum inom ANDT-området. Vårt uppdrag är att sprida kunskap om konsumtions- och skadeutvecklingen av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom undersökningar, sammanställningar och forskning, men även via kunskapshöjande insatser. Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser.

CAN är en del av civilsamhället med omkring 50 medlemsorganisationer. CAN:s styrelse utses av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Vetenskapsrådet, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen samt av årsmötet där medlemsorganisationerna finns representerade. Regeringen utser ordförande och vice ordförande.

I den här rapporten studeras utvecklingen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol under tioårsperioden 2009–2018. Dessutom studeras de båda delmängdernas geografiska fördelning och utbredning i olika grupper av befolkningen i Sverige. Det datamaterial som använts är den frågeundersökning som genomförs inom ramen för Monitormätningarna som administreras av CAN. Alkoholdelen av dessa mätningar finansieras av Systembolaget.

Björn Trolldal har författat rapporten. Charlotta Eskilson, Johan Svensson, Jonas Landberg, Martina Zetterqvist och Ulf Guttormsson har på olika sätt varit mycket behjälpliga i arbetet med rapporten.

CAN vill passa på att tacka alla som har medverkat i undersökningarna eller som på annat sätt har bidragit till undersökningarnas genomförande under åren.

Stockholm i december 2019
Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Charlotta Rehnman Wigstad
Direktör

Innehåll

Sammanfattning	7
1. Inledning	9
2. Resultat	15
Den totala anskaffningens olika delmängder 2009–2018	16
Resandeförsel och köp av smugglad alkohol 2009–2018	20
Den geografiska fördelningen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol	22
Fördelningen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol i olika grupper av befolkningen	26
3. Avslutande summering	34
4. Referenser	36
Bilaga 1: Tabellbilaga	38
Bilaga 2: Material och metod	46
Bilaga 3: Konsumtion av smugglad alkohol och hemtillverkad sprit	59

Sammanfattning

I den här rapporten studeras utvecklingen av resandeförd alkohol och köp av smugglad alkohol under tioårsperioden 2009–2018. Dessutom studeras de båda delmängdernas geografiska fördelning och utbredning i olika grupper av befolkningen i Sverige.

Det datamaterial som använts är den frågeundersökning som genomförs inom ramen för Monitormätningarna. Alla uppgifter anges i, eller är baserade på, liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre.

Den totala alkoholkonsumtionens utveckling 2009–2018

- Den totala alkoholkonsumtionen uppgick under 2018 till 8,83 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Det var en minskning med 7 % sedan 2009.
- Under 2018 stod den registrerade delen för 81,5 % och den oregistrerade för 18,5 % av den totala konsumtionen i landet.

Registrerad och oregistrerad konsumtion

- Den registrerade försäljningen har varit stabil under perioden. Sedan 2009 har den minskat med 1 %.
- Den oregistrerade konsumtionen minskade däremot med 27 % under tioårsperioden.

Resandeförseln

- Resandeförseln uppgick under 2018 till 0,92 liter, vilket var en minskning med 34 % sedan 2009.
- Resandeförselns andel av den totala konsumtionen har minskat från 14,6 % i början av perioden till 10,4 % år 2018.
- Resandeförseln domineras av spritdrycker, följt av starköl och vin.

Köp av smugglad alkohol

- Köp av smugglad alkohol uppgick under 2018 till 0,39 liter, vilket var en minskning med 42 % sedan 2009.
- Andelen smuggelalkohol av den totala konsumtionen har minskat från 7,0 % i början av perioden till 4,4 % år 2018.
- Köp av smugglad alkohol domineras av starköl följt av spritdrycker.

Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i olika geografiska områden

Sveriges län

- Resandeförseln var störst i de södra delarna av landet för att successivt minska ju längre norrut länen är belägna.

- Mönstret är inte lika tydligt när det gäller köp av smugglad alkohol. Där har även norra Götaland och vissa län i Svealand en relativt hög andel köpt smuggelalkohol.

Kommuner med olika invånartäthet

- Resandeförseln var under perioden 2014–2018 lägre i glesbygdskommuner jämfört med mer tätbefolkade kommuner.
- Köp av smugglad alkohol var däremot lägre i storstadskommuner jämfört med övriga kommuner.

Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i olika grupper i befolkningen

Män och kvinnor

- Både resandeförsel och köp av smugglad alkohol var betydligt mer omfattande bland män än bland kvinnor.
- Under perioden 2014–2018 var resandeförseln 2,5 gånger vanligare bland män och köp av smugglad alkohol var mer än tio gånger vanligare.

Åldersgrupper

- Under åren 2014–2018 var köp av smugglad alkohol mest omfattande i den yngsta åldersgruppen, 20–29 år för att successivt minska med stigande ålder.
- Resandeförseln var lägst i den yngsta åldersgruppen men störst i åldersgruppen 50–64 år under perioden 2014–2018.

Grupper med olika socioekonomiska status

- Köp av smugglad alkohol var minst vanlig i gruppen med högst socioekonomisk status.
- Resandeförseln var störst i den socioekonomiska mellangruppen.

Högkonsumenter

- Skillnaden mellan högkonsumenter och övriga konsumenter var mycket tydlig. Köpen av smugglad alkohol var nästa nio gånger större bland högkonsumenterna och resandeförseln var nästa tre gånger så stor.
- Samtidigt var högkonsumenternas alkoholkonsumtion nästan sju gånger större, vilket innebär att skillnaden i andelen smugglad alkohol av den totala alkoholkonsumtionen med all säkerhet inte var lika stor mellan de båda grupperna.

I. Inledning

Bakgrund

I den här rapporten studeras utvecklingen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol under tioårsperioden 2009–2018. Dessutom studeras de båda delmängdernas geografiska fördelning och utbredning i olika grupper av befolkningen i Sverige. Det datamaterial som använts som underlag för studien är den frågeundersökning som genomförs inom ramen för Monitormätningarna som administreras av CAN.

Ett syfte med Monitormätningarna är att summera den registrerade delen av alkoholanskaffningen med den oregistrerade delen för att få en bild av den totala konsumtionen i landet. Den registrerade delen utgörs av alkohol som säljs inom landet, det vill säga på Systembolaget, restauranger och i livsmedelsbutiker.

Den oregistrerade delen består av alkohol som förs in i landet i samband med resor, hemtillverkning, köp av smugglad alkohol och köp via internet. Denna del kartläggs med hjälp av den löpande frågeundersökningen som omfattar drygt 18 000 personer per år. Mätningarna har pågått sedan mitten av år 2000 och totalt har omkring 320 000 personer blivit intervjuade sedan starten.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med en kort beskrivning av principerna bakom Monitormätningarnas frågeundersökning och av hur resandeförsel och köp av smugglad alkohol definieras och mäts.

Resultatdelen inleds med en allmän beskrivning av den totala konsumtionsutvecklingen och de olika registrerade och oregistrerade delmängderna, med fokus på resandeförsel och köp av smugglad alkohol. Därefter redovisas de båda delmängdernas geografiska fördelning och utbredning i olika grupper av befolkningen i Sverige. Rapporten avrundas med en avslutande summering.

Det finns tre bilagor till rapporten. Bilaga 1 är en tabellbilaga och bilaga 2 innehåller en fördjupad beskrivning av de datamaterial och den metodik som används i Monitormätningarna. Bilaga 3 är ett avsnitt hämtat ur CAN-rapport 186 där bland annat självrapporterad konsumtionen av smugglad alkohol i olika grupper redovisas (Guttormsson, 2019).

Den oregistrerade anskaffningen av alkoholdrycker

Den frågeundersökning som används för att beräkna de oregistrerade delarna av alkoholkonsumtionen har genomförts med telefonintervjuer och urvalet har varit individbaserat och slumpmässigt, se bilaga 2. Undersökningen är baserad på vissa huvudprinciper för att minska effekterna av olika faktorer som kan snedvrider de intervjuade personernas svar. Dessa principer är:

1. Mätningar på anskaffningsplanet

De oregistrerade delmängderna mäts på anskaffningsplanet, det vill säga med frågor om köp, införsel samt hemtillverkning, och inte på konsumtionsplanet. Konsumtionen eller anskaffningen anges i, eller är baserad på, liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. (För att få kunskap om alkoholkonsumtionen i olika grupper av individer ställs dock även separata frågor om den faktiska konsumtionen, oavsett var alkoholen kommer ifrån.)

2. Kort observationstid

För att i möjligaste mån undvika bland annat glömskeeffekter är det viktigt med så kort observationstid som möjligt. I frågeundersökningen ställs därför frågor om respondenternas anskaffning under de senaste 30 dagarna.

3. Uppräkning av självrapporterade uppgifter

Eftersom de oregistrerade mängderna som fångas in i den här typen av undersökningar av olika skäl är lägre än de faktiska nivåerna, bland annat till följd av bortfall och underrapportering, genomförs vissa korrigeringar i Monitormätningens frågeundersökning. Dessa korrigeringar baseras på frågor om hur mycket alkohol respondenterna uppger att de har köpt på Systembolaget. Svaren jämförs med den faktiska försäljningen och skillnaden mellan respondenternas uppgivna köp och Systembolagets faktiska försäljning används som en uppräkningsfaktor, per dryckestyp, för att räkna upp de olika delmängderna oregistrerad alkohol.

I uppräknningen tas också hänsyn till att de olika oregistrerade delmängderna i varierande utsträckning är koncentrerade till dem som dricker allra mest, en grupp som är över-representerad i bortfallet. För en detaljerad beskrivning av den metodik som används se bilaga 2. En teknisk beskrivning av metodiken återfinns i Nyfjäll & Trolldal (2019).

Det är inte möjligt att beräkna specifika uppräkningsfaktorer för olika grupper av befolkningen eller för olika delar av landet. Därför används samma uppräkningsfaktorer oavsett vilka geografiska områden, eller grupper av personer, som studeras.

Resandeförsel och smuglade alkoholdrycker

I föreliggande rapport studeras specifikt resandeförd alkohol och köp av smugglad alkohol. Det är viktigt att skilja på alkohol som förs in i landet i samband med resor och den som smugglas in i landet i syfte att säljas vidare. Den avgörande skillnaden är om införseln sker i otillåtet kommersiellt syfte eller inte. Det vill säga om de införda dryckerna förs in i landet för eget bruk eller för att säljas vidare på den illegala marknaden i syfte att tjäna pengar på hanteringen (SFS 2000:1225, Lag om straff för smuggling; SFS 2010:1622, Alkohollag).

I Monitormätningarna beräknas därför mängden resandeförd alkohol på basis av frågor om hur mycket resenärer tagit med sig vid inresor till Sverige. Anskaffningen av till Sverige smugglad alkohol mäts med frågor om köp av alkoholdrycker som någon eller några personer fört in i landet i syfte att sälja vidare för att tjäna pengar. Det finns inte någon avsikt att i denna undersökning nå de personer som utför själva smuglingen, utan frågorna avser alltså köp av alkohol som smugglats in i landet.

För att beräkna resandeförseln ställs frågor om respondenternas resande. De som uppger

att de rest in till Sverige från utlandet under de senaste 30 dagarna får uppge hur många gånger de har rest in i landet och om de förde med sig någon alkohol vid den senaste inresan. Den mängd resenären tog med sig vid den senaste resan multipliceras med antalet resor personen gjort under de senaste 30 dagarna. Om respondenten har rest och fört in alkoholen tillsammans med någon annan divideras den införda mängden med det antal personer som förde med sig alkoholen. Detta görs för att undvika dubbelräkning.

Köp av smugglad alkohol beräknas genom att först fråga om de intervjuade personerna, under de senaste 30 dagarna, har köpt alkoholdrycker i Sverige som någon eller några personer fört in i landet i syfte att säljas vidare för att tjäna pengar. Om så är fallet ställs ytterligare frågor om antalet gånger respondenten köpt smugglad alkohol under samma tidsperiod och vilka mängder det rörde sig om den senaste gången. Den mängd personen köpte senaste gången multipliceras med antal gånger smugglad alkohol har köpts. Både frågor om resandeförsel och köp av smugglad alkohol ställs separat för sprit, vin, starköl och cider. (Vin är uppdelat på vanligt vin och starkvin när det gäller resandeförsel, men inte när det gäller köp av smugglad alkohol. Frågorna om köp av smugglad cider började ställas under 2010.)

Det är i praktiken fri införsel i samband med resor så länge de införda mängderna är för privat bruk. För att i Monitormätningarna skilja på resandeförsel och smuggling behövs dock en övre gräns för hur mycket alkohol som kan definieras som "för privat bruk". Det finns inte någon självklar sådan gräns. Däremot finns de av EU angivna indikativa nivåerna som kan användas för detta ändamål. Dessa nivåer är 10 liter sprit, 20 liter starkvin, 90 liter vin samt 110 liter starköl per inresa (cider inkluderas i vinkvoten) (Rådets direktiv 92/12/EEG).

Dessa nivåer kan dock överskridas om införseln är för privat bruk, vilket innebär att de inte är användbara för att skilja på resandeförsel och smuggling. På grund av detta används i Monitormätningarna högre nivåer. Dessa nivåer är 40 liter sprit, 75 liter starkvin, 150 liter vin, 300 liter starköl och 300 liter cider. Valet av dessa nivåer kan diskuteras, men en övre gräns måste finnas för att undvika att införda mängder först definieras som resandeförsel och i ett senare skede även som köp av smugglad alkohol, vilket skulle kunna leda till dubbelräkning.

Även när det gäller köp av smugglad alkohol används gränser för hur mycket en person kan köpa under en 30-dagarsperiod. Anledningen till detta är att det kan finnas ett eller flera grossistled i hanteringen, samtidigt som frågorna i undersökningen endast avser mäta de mängder som köpts för eget bruk. Gränserna är desamma som för resandeförseln och de övriga anskaffningskällorna.

Registrerad försäljning

De i Sverige registrerade försäljningskanalerna består av försäljning på Systembolaget, av folköl i livsmedelsbutiker och av servering på restauranger. Uppgifterna om försäljningen på Systembolaget erhålls direkt från Systembolaget. Försäljning på restauranger baseras på partihandlarnas rapporterade uppgifter som publiceras av Folkhälsomyndigheten. Försäljningen av folköl beräknas av företaget Delfi Marknadspartner AB, på uppdrag av Sveriges Bryggerier. För mer information om registrerad försäljning, se bilaga 2.

Analyser av geografiska områden och av grupper i befolkningen

Här beskrivs de olika geografiska områdena och de olika grupperna i befolkningen som används i resultatredovisningen.

1. Götaland, Svealand och Norrland

Sverige är indelat i tre större regioner, Götaland, Svealand och Norrland. Götaland består av länen Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland, Blekinge, Skåne, Halland och Västra Götaland.

I Svealand återfinns länen Stockholm, Uppsala, Södermanland, Värmland, Örebro, Västmanland och Dalarna.

Norrland består av Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten.

2. H-regioner (invånartäthet i kommuner)

H-region är framförallt ett mått på invånartätheten i kommunerna. Dessa regioner är ursprungligen sju till antalet, men i föreliggande analyser har dessa summerats till tre. Den första är de tre storstadskommunerna med kranskommuner, den tredje är glesbygds-kommuner och den andra är kommuner med en invånartäthet mellan dessa. Den senare kategorin kallas för mellantäta kommuner. För en detaljerad beskrivning se SCB, (2003).

3. Sveriges län

Mängden resandeinförd och köpt smugglad alkohol redovisas även i Sveriges 21 län under hela tidsperioden 2009–2018.

4. Kön

De båda delmängdernas fördelning bland män och kvinnor.

5. Åldersgrupper

Fördelningen redovisas även i åldersgrupper. Dessa är 20–29, 30–49, 50–64 samt 65–80. (Fram till 2013 var den övre åldersgränsen 80 år i Monitormätningarna.)

6. Fördelningen per kön i de olika åldersgrupperna.

De båda delmängdernas fördelning redovisas även uppdelat per kön i de fyra åldersgrupperna.

7. Socioekonomiska grupper

Respondenterna har delats in i tre socioekonomiska grupper baserat på deras högsta avslutade utbildning. Den första gruppen består av dem som har grundskola, folkskola eller motsvarande som högsta utbildning. De som har 2–4 årigt gymnasium eller motsvarande har kategoriserats till den andra gruppen. Den tredje gruppen är de som har slutfört någon

form av utbildning på högskola eller universitet, inklusive yrkeshögskola. Eftersom denna kategorisering är baserad på utbildningsnivå har den lägre åldersgränsen satts till 28 år.

8. Högkonsumenter

Respondenterna har även kategoriserats i två grupper på basis av hur mycket alkohol de druckit under de senaste 30 dagarna. Den ena gruppen är de som definieras som högkonsumenter. Den består av de män som druckit mer än 14 standardglas och de kvinnor som druckit mer än 9 per vecka under de senaste 30 dagarna. Ett standardglas motsvarar ungefär ett glas vin eller en liten burk starköl (33 cl). För mer information om standardglas se Allebeck, (2018). De som har druckit mindre än dessa nivåer ingår i den andra gruppen. De respondenter som däremot uppgivit att de inte druckit något alls, under de senaste 30 dagarna ingår inte i dessa analyser.

Statistiska analyser

I Monitormätningarna mäts resandeförsel och köp av smugglad alkohol per dryckeskategori, men i analyserna av de båda delmängdernas fördelning över landet och i olika grupper används de totala mängderna omräknat i ren alkohol.

För att studera förändringar i de två delmängderna i de olika områdena och de olika grupperna har den aktuella tioårsperioden 2009–2018 delats upp i två femårsperioder, 2009–2013 och 2014–2018. De femåriga perioderna är tillräckligt stora för att studera olika undergrupper. De redovisade mängderna alkohol är dock ett genomsnitt per år, under de båda perioderna. Den andra perioden, 2014–2018, används även för att studera eventuella skillnader mellan de olika områdena eller grupperna.

Både när det gäller förändringar över tid, eller skillnader mellan olika områden eller grupper genomförs statistiska signifikanstester, så kallade t-tester (Borg & Westerlund, 2012). Dessa tester mäter om det genomsnittliga värdet av till exempel resandeförseln under den andra perioden skiljer sig signifikant åt jämfört med genomsnittet under den första perioden. I dessa analyser används ett 95-procentigt konfidensintervall. Det innebär att sannolikheten för att i beräkningarna erhålla den aktuella skillnaden, om det i själva verket inte finns någon skillnad, ska vara lägre än fem procent. I tabellbilagan redovisas resultaten från dessa t-test. När det gäller redovisningen per län används dock hela perioden för att underlaget ska vara tillräckligt stort och några förändringar över tid studeras därför inte.

Sammanfattande statistiska analyser

Resultatavsnittet avslutas med resultat från två sammanfattande statistiska analyser. För att studera hur sambandet mellan resandeförsel respektive köp av smugglad alkohol och de olika geografiska områdena och de olika grupperna i befolkningen såg ut när samtliga dessa områden och grupper studerades samtidigt, genomfördes sammanfattande statistiska analyser, så kallade logistiska regressionsanalyser. Två modeller beräknades. I den ena studerades sambandet mellan resandeförsel och de olika områdena och grupperna. I den andra studerades sambandet mellan köp av smugglad alkohol och de olika områdena och grupperna.

Vad som kännetecknar en logistisk regressionsanalys är att de beroende variablerna, det vill säga resandeförsel respektive köp av smugglad alkohol endast har två värden. Antingen har en person fört in alkohol efter en utlandsresa eller inte. Har respondenten

gjort det får vederbörande värdet 1, om inte erhålls värdet 0. Hur mycket en person eventuellt fört in analyseras däremot inte i dessa analyser.

I analyserna studerades dels sambandet mellan de olika områdena eller grupperna och de beroende variablerna, det vill säga resandeförsel i den ena modellen och köp av smugglad alkohol i den andra.

De olika geografiska områdena och grupper i befolkningen används som oberoende variabler i analyserna. De är kategoriserade på samma sätt i dessa regressionsanalyser som när förändringar över tid studerades. Åldersgrupperna är till exempel fyra stycken. Den yngsta gruppen utgör dock en så kallad referenskategori och får automatiskt värdet ett. De värden de övriga åldersgrupperna får i analyserna anger hur stor sannolikheten (den så kallade odds-kvoten) är för att en genomsnittlig person i respektive grupp har fört in alkohol efter utlandsresor i förhållande till referenskategorin.

Logistisk regression möjliggör samtidigt justering för faktorer som kan tänkas påverka sambandet mellan respektive oberoende variabel och den beroende variabeln. I detta fall är resandeförsel respektive köp av smugglad alkohol de beroende variablerna i var sin analys.

Resultaten från dessa analyser uttrycks i termer av odds-kvoter, eller sannolikheter. En odds-kvot med ett värde över 1 innebär att sannolikheten är större att personer i en viss kategori har fört med sig alkohol vid en utlandsresa, jämfört med referenskategorin. På motsvarande sätt anger en sannolikhet på mindre än 1 att sannolikheten är lägre i den aktuella kategorin jämfört med referenskategorin. Som exempel, i regressionsmodellen med resandeförsel som beroendevariabel så uttrycker oddskvoterna för utbildning, sannolikheten (oddsen) att en respondent med utbildning på hög eller medelnivå har fört in alkohol, jämfört med respondenter med låg utbildning (som utgör referensgrupp) samtidigt som hänsyn tas till fördelningen av respondenternas kön, ålder, alkoholkonsumtion och geografiska hemvist.

2. Resultat

Resultatavsnittet inleds med en beskrivning av den totala alkoholkonsumtionens utveckling under tioårsperioden 2009–2018 uppdelat på de sju registrerade och oregistrerade delmängderna. Dessa uppgifter har även publicerats i CAN-rapport 184 (Trolldal, 2019)

Därefter redovisas mer specifikt utvecklingen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol, bland annat fördelningen i olika geografiska områden i landet och i olika grupper av befolkningen. I dessa analyser studeras de båda delmängderna i ren alkohol per invånare 15 år och äldre.

För att studera förändringar i mängderna resandeförd och köp av smugglad alkohol i de olika geografiska områdena och de olika grupperna av befolkningen har den aktuella tioårsperioden 2009–2018 delats upp i två femårsperioder, 2009–2013 och 2014–2018. De redovisade mängderna ren alkohol är dock ett genomsnitt per år, under de båda perioderna. Den andra perioden, 2014–2018, används även för att studera eventuella skillnader mellan de olika områdena eller grupperna.

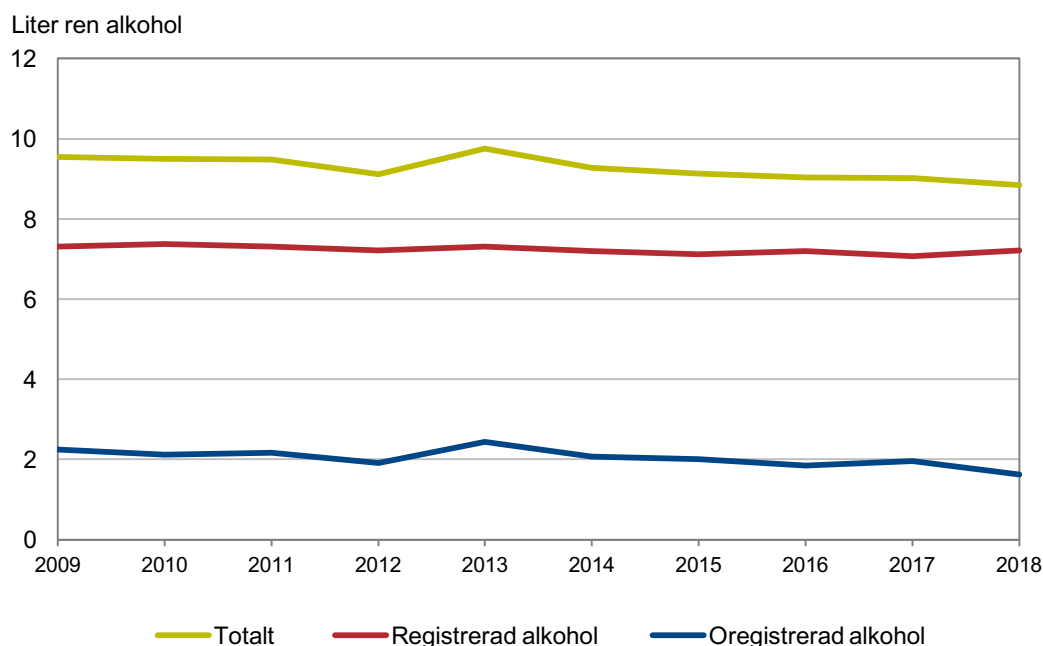
Både när det gäller förändringar över tid, eller skillnader mellan olika områden eller grupper genomförs statistiska signifikanstester, med hjälp av så kallade t-tester. Se rapportens inledningsavsnitt.

När de båda delmängderna redovisas på länsnivå studeras dock hela den aktuella tioårsperioden för att det ska finnas tillräckligt med respondenter i varje län. Några signifikanstester genomförs inte vid dessa länsjämförelser.

Den totala anskaffningens olika delmängder 2009–2018

Total anskaffning

Den totala anskaffningen uppgick under 2018 till 8,83 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Under 2009 var den totala anskaffningen 9,54 liter, vilket innebär att den minskat med 7 % under tioårsperioden, 2009–2018, se figur 1 och tabell 1.

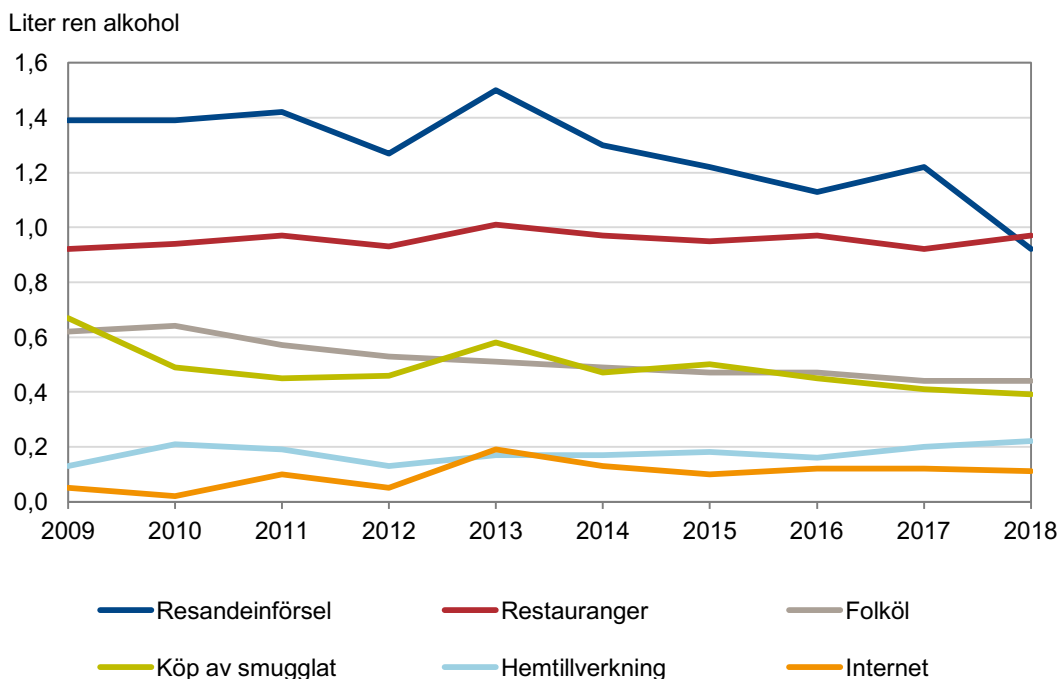
Figur 1. Total samt registrerad och oregistrerad alkoholanvändning, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, 2009–2018.

Under 2018 var den registrerade delen av anskaffningen 7,20 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Det var en minskning med 1 % jämfört med 2009. Den registrerade försäljningen har legat på en mycket stabil nivå under de senaste 10 åren. Dess andel av den totala konsumtionen har dock ökat från 76,5 % till 81,5 %, vilket var en ökning med 5,0 procentenheter sedan 2009.

Den oregistrerade delen var 1,63 liter under 2018, vilket var en minskning med 27 % sedan 2009. Under den senaste tioårsperioden minskade dess andel av totalkonsumtionen med 5 procentenheter, från 23,5 % till 18,5 %. Den oregistrerade anskaffningen uppvisar en större variation under perioden jämfört med den registrerade försäljningen. En bidragande orsak till både uppgången 2013 och nedgången 2018 var med stor säkerhet variationer i den svenska kronans kurs gentemot Euron.

Förändringar i de sju registrerade och oregistrerade delmängderna 2009–2018

I detta avsnitt beskrivs de sju olika delmängdernas utveckling mellan åren 2009 och 2018, se tabell 1 samt figur 2. I figur 2 visas utvecklingen för sex av de sju delmängderna. Eftersom Systembolagets försäljningsvolym var så pass stor i förhållande till övriga delmängder utgår dess utveckling i figuren för att förändringar i övriga anskaffningskällor ska framgå tydligare. Samtliga delmängders volymer redovisas i tabell 1.

Figur 2. Sex av de sju olika anskaffningskällornas utveckling under perioden 2009–2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. (Systembolagets utveckling visas inte i denna figur.)

Försäljning på Systembolaget

När det gäller den totala anskaffningen dominerar Systembolaget bland de olika källorna. Under 2018 uppgick försäljningen till 5,79 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Systembolagets försäljningsvolym har legat på en stabil nivå under tioårsperioden. Dess andel av konsumtionen ökade med 5,3 procentenheter, från 60,4 % år 2009 till 65,6 % under 2018, se tabellerna 1 och 2.

Försäljning på restauranger

Restauranger med serveringstillstånd kommer på andra plats i storleksordning bland de olika källorna. Försäljningen uppgick under 2018 till 0,97 liter ren alkohol. Även restaurangernas försäljningsvolym har legat på en relativt stabil nivå under tioårsperioden. Deras andel uppgick under 2018 till 11,0 %, vilket var en ökning med 1,3 procentenheter jämfört med 2009 då denna andel låg på 9,7 %.

Resandeförsäl

Resandeförsäl utgör den tredje största källan. Införseln var 0,92 liter ren alkohol under 2018. Det var en minskning med 34 % sedan 2009. Även införselns andel av totalkonsumtionen har minskat under de senaste tio åren, från 14,6 % till 10,4 %, vilket var en minskning med 4,2 procentenheter.

Folkölsförsäljning

På fjärde plats återfinns försäljningen av folköl. Folkölsförsäljningen var 0,44 liter ren alkohol under 2018, vilket var en minskning med 29 % jämfört med 2009. Folkölets andel av totalkonsumtionen var 5,0 % under 2018 jämfört med 6,5 % under 2009. Det var alltså en minskning med 1,5 procentenheter under tioårsperioden.

Tabell 1. Alkoholansaffningens olika delmängder i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, 2009–2018.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Förändring 2009–2018
Totalt	9,54	9,50	9,47	9,12	9,75	9,27	9,13	9,00	8,98	8,83	-7 %
Registrerat	7,30	7,38	7,32	7,21	7,32	7,20	7,12	7,15	7,03	7,20	-1 %
Systembolaget	5,76	5,80	5,78	5,75	5,80	5,74	5,70	5,71	5,67	5,79	+1 %
Restauranger	0,92	0,94	0,97	0,93	1,01	0,97	0,95	0,97	0,92	0,97	+5 %
Folköl	0,62	0,64	0,57	0,53	0,51	0,49	0,47	0,47	0,44	0,44	-29 %
Oregistrerat	2,24	2,12	2,16	1,91	2,44	2,08	2,01	1,85	1,95	1,63	-27 %
Resandeförsäl	1,39	1,39	1,42	1,27	1,50	1,30	1,22	1,13	1,22	0,92	-34 %
Köp av smugglat	0,67	0,49	0,45	0,46	0,58	0,47	0,50	0,45	0,41	0,39	-42 %
Hemtillverkning	0,13	0,21	0,19	0,13	0,17	0,17	0,18	0,16	0,20	0,22	+67 %
Internet	0,05	0,02	0,10	0,05	0,19	0,13	0,10	0,12	0,12	0,11	a)

Källor: Monitormätningarna, Systembolaget, Folkhälsomyndigheten och Sveriges Bryggerier.

Pga. avrundning är delmängderna inte alltid identisk med totalsumman.

a) Ej meningsfullt att redovisa.

Köp av smugglade alkoholdrycker

Köp av smugglade alkoholdrycker var den femte största källan och uppgick under 2018 till 0,39 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Det motsvarar en andel på 4,4 % av totalkonsumtionen, vilket var en minskning med 2,6 procentenheter jämfört med 2009 då denna andel var 7,0 %.

Hemtillverkning

Hemtillverkning är den näst minsta delmängden som ingår i Monitormätningarna. Denna tillverkning, inklusive hembränning av sprit, uppgick till 0,22 liter ren alkohol under 2018, vilket motsvarar 2,5 % av totalkonsumtionen. Det var en ökning med 1,1 procentenheter jämfört med 2009 då andelen var 1,4 %.

Internet

Den minsta kategorin som mäts är internethandeln. Den uppgick till 1,2 % av totalkonsumtionen under 2018 och har legat på en relativt stabil nivå under senare år. Jämfört med 2009 har dock internethandeln ökat med 0,7 procentenheter. I den internethandel som mäts ingår inte Systembolagets försäljning via internet.

Tabell 2. De olika delmängdernas andelar i procent av den totala alkoholanskaffningen, baserat på liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, 2009–2018.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Förändring i procentenheter 2009–2018
Registrerat	76,5	77,7	77,2	79,1	75,0	77,6	78,0	79,5	78,3	81,5	+5,0
Systembolaget	60,4	61,1	61,0	63,1	59,5	61,9	62,4	63,4	63,1	65,6	+5,3
Restauranger	9,7	9,9	10,2	10,2	10,3	10,5	10,5	10,8	10,2	11,0	+1,3
Folköl	6,5	6,7	6,0	5,8	5,2	5,3	5,2	5,2	4,9	5,0	-1,5
Oregistrerat	23,5	22,3	22,8	20,9	25,0	22,4	22,0	20,5	21,7	18,5	-5,0
Resandeförsäl	14,6	14,6	15,0	13,9	15,4	14,0	13,4	12,5	13,6	10,4	-4,2
Köp av smugglat	7,0	5,2	4,8	5,0	5,9	5,0	5,5	5,0	4,6	4,4	-2,6
Hemtillverkning	1,4	2,2	2,0	1,4	1,7	1,9	2,0	1,8	2,3	2,5	+1,1
Internet	0,5	0,2	1,0	0,6	1,9	1,4	1,1	1,3	1,3	1,2	+0,7
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källor: Monitormätningarna, Systembolaget, Folkhälsomyndigheten och Sveriges Bryggerier.
Pga. avrundning är summan av delmängderna inte alltid identisk med totalsumman.

Resandeförsel och köp av smugglad alkohol 2009–2018

De olika dryckernas andelar av resandeförsel och köp av smugglad alkohol

I tabell 3 redovisas mängderna resandeförd och köpt smugglad alkohol både totalt och uppdelat på respektive dryckeskategori. I tabell 4 är dessa uppgifter omräknade till andelar av de båda delmängderna. Det framgår att resandeförseln domineras av spritdrycker som har stått för mellan 50 % och 60 % under den aktuella tioårsperioden. Därefter följer starköl och vin. Cider står för en marginell del av resandeförseln. Köp av smugglad alkohol domineras däremot av starköl som under 2018 stod för 57 %, följt av spritdrycker. Vin och cider står för relativt små mängder av dessa köp.

Tabell 3. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol uppdelat per dryck, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, 2009–2018.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Resandeförsel	1,39	1,39	1,42	1,27	1,50	1,30	1,22	1,13	1,22	0,92
Sprit	0,76	0,83	0,78	0,69	0,86	0,76	0,73	0,64	0,62	0,47
Starköl	0,33	0,29	0,30	0,28	0,32	0,27	0,24	0,25	0,32	0,24
Vin	0,29	0,26	0,31	0,29	0,30	0,26	0,22	0,22	0,26	0,20
Cider	0,01	0,01	0,03	0,01	0,02	0,01	0,03	0,01	0,02	0,01
Köp av smugglat	0,67	0,49	0,45	0,46	0,58	0,47	0,50	0,45	0,41	0,39
Starköl	0,31	0,23	0,28	0,21	0,28	0,28	0,27	0,28	0,25	0,22
Sprit	0,28	0,22	0,14	0,20	0,23	0,17	0,21	0,14	0,13	0,12
Vin	0,08	0,04	0,02	0,03	0,03	0,01	0,01	0,02	0,02	0,03
Cider	.	.	0,01	0,02	0,03	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01

Källor: Monitormätningarna, Systembolaget, Folkhälsomyndigheten och Sveriges Bryggerier.
Pga. avrundning är summan av delmängderna inte alltid densamma som totalsumman.

Tabell 4. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol uppdelat per dryck, i andelar av de totala delmängderna, 2009–2018.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Resandeförsel	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Sprit	54,3	59,7	54,8	54,1	57,3	58,7	59,8	57,1	51,1	50,9
Starköl	23,5	20,8	21,2	22,4	21,5	20,6	19,7	21,9	25,9	26,4
Vin	21,1	18,6	22,1	22,6	20,2	19,8	18,2	19,8	21,6	21,8
Cider	1,1	0,8	1,9	0,9	1,0	0,9	2,4	1,3	1,4	1,0
Köp av smugglat	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Starköl	45,6	46,7	62,8	46,0	49,0	59,9	53,7	62,2	59,6	57,3
Sprit	42,1	44,7	30,4	43,9	39,1	37,1	42,6	32,1	31,5	31,0
Vin	12,2	8,6	3,9	5,5	6,1	1,4	2,2	4,5	5,1	8,7
Cider	..	..	2,9	4,6	5,8	1,6	1,4	1,2	3,9	2,9

Källor: Monitormätningarna, Systembolaget, Folkhälsomyndigheten och Sveriges Bryggerier.
Pga. avrundning är summan av delmängderna inte alltid densamma som totalsumman.

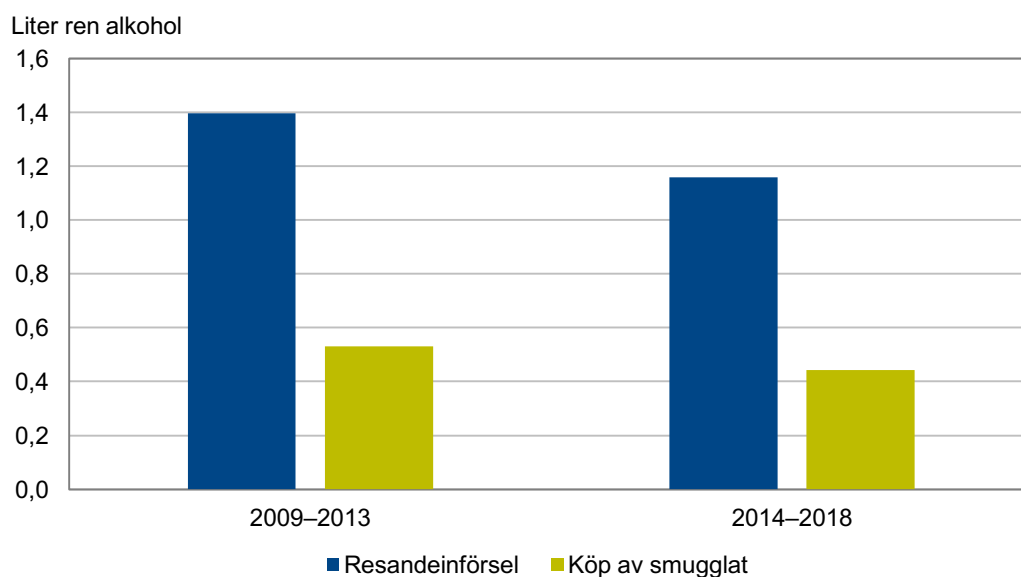
Den geografiska fördelningen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol

I detta avsnitt redovisas uppgifter om den geografiska fördelningen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol. Det inleds dock med en figur som visar de totala mängderna resandeförsel och köp av smugglad alkohol i landet under perioderna 2009–2013 och 2014–2018, se figur 3.

Utvecklingen mellan perioderna 2009–2013 och 2014–2018

Det skedde en minskning i resandeförseln mellan de två perioderna. Under perioden 2009–2013 uppgick införseln till 1,39 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, jämfört med 1,16 liter under perioden 2014–2018, vilket var en minskning med 17 %. Skillnaden var signifikant.

Även köp av smugglad alkohol sjönk med 17 %. Dessa köp uppgick till 0,53 liter per år under den första perioden och till 0,44 liter under den andra perioden. Även den förändringen var signifikant.

Figur 3. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år under perioderna 2009–2013 och 2014–2018.

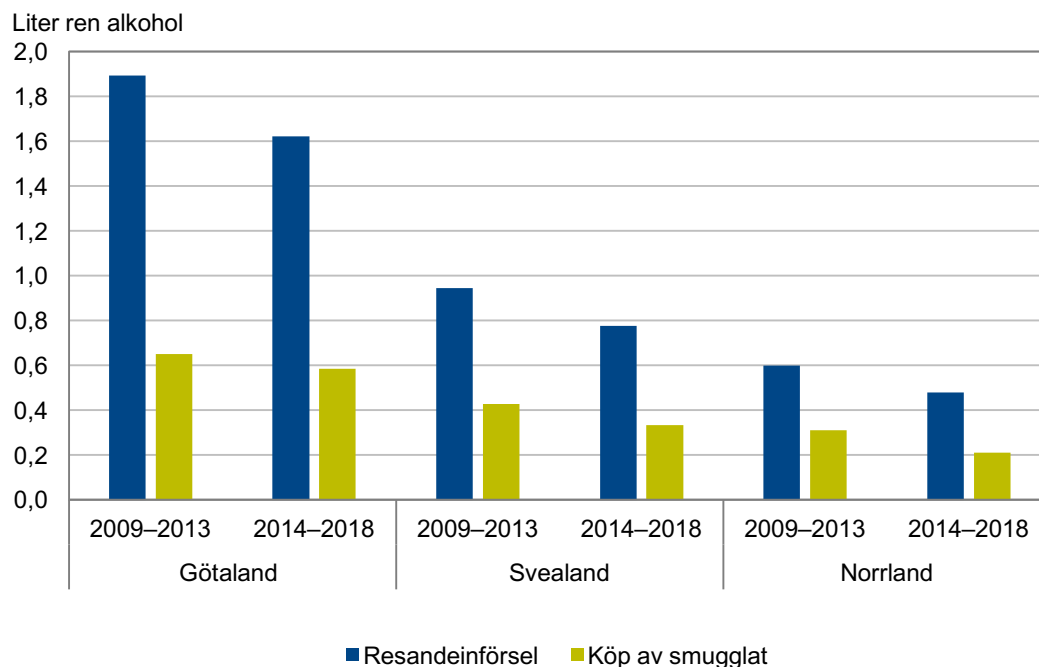
Fördelningen mellan Götaland, Svealand och Norrland

Skillnader mellan landsdelarna under perioden 2014–2018

Det var tydliga geografiska skillnader över landet när det gäller både resandeförsel och köp av smugglad alkohol, se figur 4. Båda var större i Götaland än i de båda övriga

regionerna, och det fanns även skillnader mellan Svealand och Norrland.

De skillnader som fanns mellan de tre regionerna under perioden 2014–2018 var signifikanta för både resandeförsel och köp av smugglad alkohol, utom när det gäller skillnaden i mängden köp av smugglad alkohol i Svealand och Norrland.

Figur 4. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i Götaland, Svealand och Norrland, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under perioderna 2009–2013 och 2014–2018.

Utvecklingen mellan perioderna 2009–2013 och 2014–2018

De minskningar som skett i landet som helhet var spridda över de tre regionerna. Den sjunkande resandeförseln mellan de två perioderna var signifikant i alla regioner. De minskade köpen av smugglad alkohol var däremot signifikanta endast i Svealand, se tabellbilagan för detaljer.

Fördelningen mellan storstadskommuner, mellantäta kommuner och glesbygd

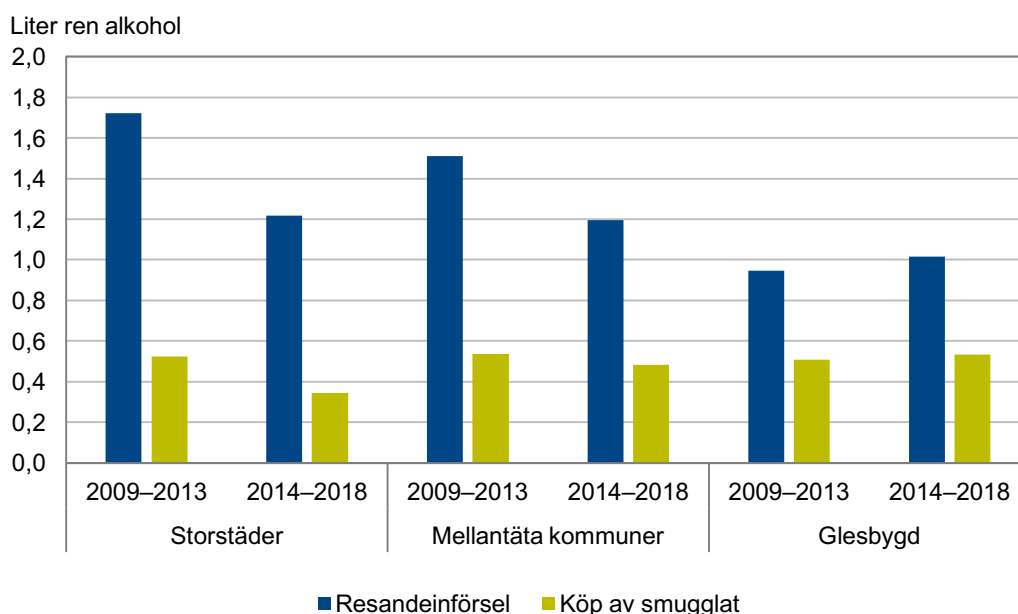
Skillnader mellan kommuner med olika invånartäthet

Här redovisas fördelningen bland kommuner med olika invånartäthet. Kommunerna är indelade i tre kategorier, storstäder, mellantäta kommuner och glesbygd, se rapportens inledningsavsnitt.

De som bor i storstäder och mellantäta kommuner tog med sig mer alkohol vid resor från utlandet jämfört med i glesbygdskommuner, se figur 5. Under perioden 2014–2018 var

resandeförseln signifikant lägre i glesbygdskommunerna jämfört med de båda större kommungrupperna. Skillnaden mellan de båda större kommungrupperna var dock inte signifikant.

När det gäller köp av smugglad alkohol var däremot nivån i storstadskommunerna signifikant lägre än i de båda andra kommungrupperna, se tabellbilaga för detaljer.

Figur 5, Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i storstäder, mellantäta kommuner och i glesbygd, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under perioderna 2009–2013 och 2014–2018.

Utvecklingen mellan perioderna 2009–2013 och 2014–2018

Skillnaderna mellan de olika kommungrupperna har minskat. Resandeförseln minskade signifikant i storstäder och i mellantäta kommuner mellan de båda perioderna. Samtidigt ökade införseln i glesbygdskommuner något, men inte signifikant.

Köpen av smugglad alkohol var däremot mer jämt fördelad mellan kommungrupperna. Även dessa köp minskade något i de två större kommungrupperna men ökade något i glesbygden. Dessa förändringar var dock inte signifikanta.

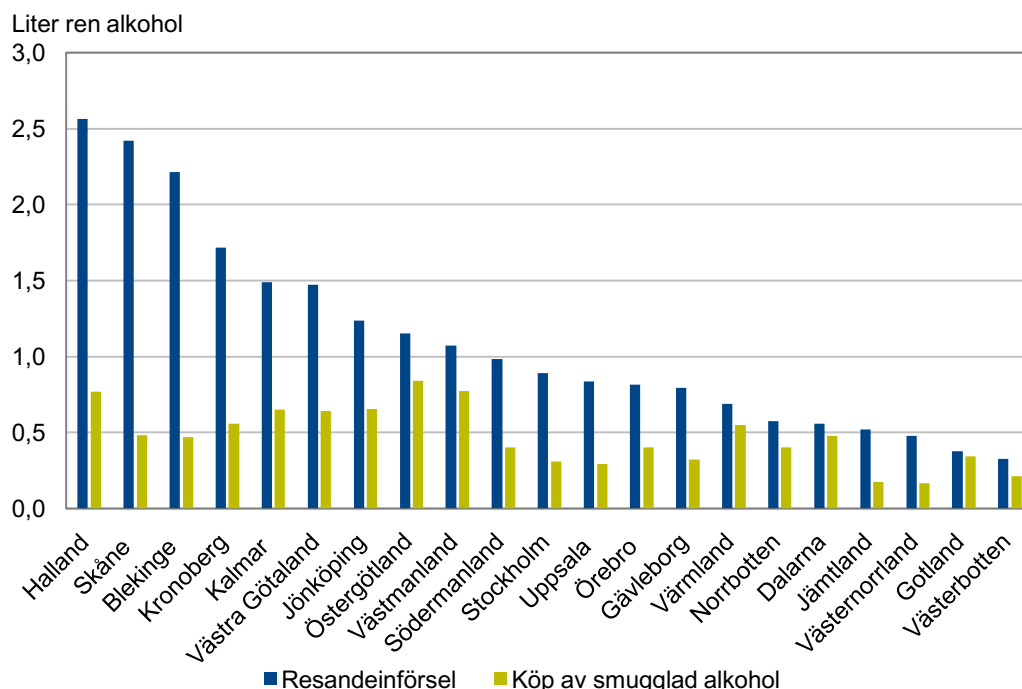
Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i Sveriges län

I figur 6 redovisas resandeförsel och köp av smugglad alkohol i Sveriges län under tioårsperioden 2009–2018. Länen är rangordnade efter storleken på resandeförseln i respektive län.

Resandeförsel

Det framgår tydligt hur resandeförseln var större ju närmare Sveriges gränser i söder som länen ligger. Det län med den största resandeförseln var Halland med 2,56 liter

ren alkohol per invånare och år under perioden, följt av Skåne och Blekinge. Det län som hade lägst införsel var Västerbotten med 0,33 liter, vilket innebär att resandeförseln var nästan åtta gånger större i Halland. Gotland var det län med näst lägst införsel.

Figur 6. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i Sveriges län, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under tioårsperioderna 2009–2018.

Köp av smugglad alkohol

Köp av smugglad alkohol var mer jämnt fördelat över landet med avseende på hur länen ligger i förhållande till landets södra gränser. Östergötland hade de största mängderna räknat i ren alkohol per invånare 15 år och äldre, följt av Västmanland, Halland och Jönköpings län.

De län med lägsta mängderna köpt smuggelalkohol återfanns i de tre norrlandslänen Västernorrland, Jämtland och Västerbotten, följt av Uppsala och Stockholms län. Mängderna köpt smuggelalkohol var fem gånger större i det län med högst mängd, som var Östergötland, jämfört med Västernorrland som hade lägst mängd. (Under slutet av perioden har det dock genomförts relativt omfattande insatser mot smugglad alkohol i Östergötland, vilket med stor sannolikhet har påverkat omfattningen av denna hantering i länet.)

Fördelningen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol i olika grupper av befolkningen

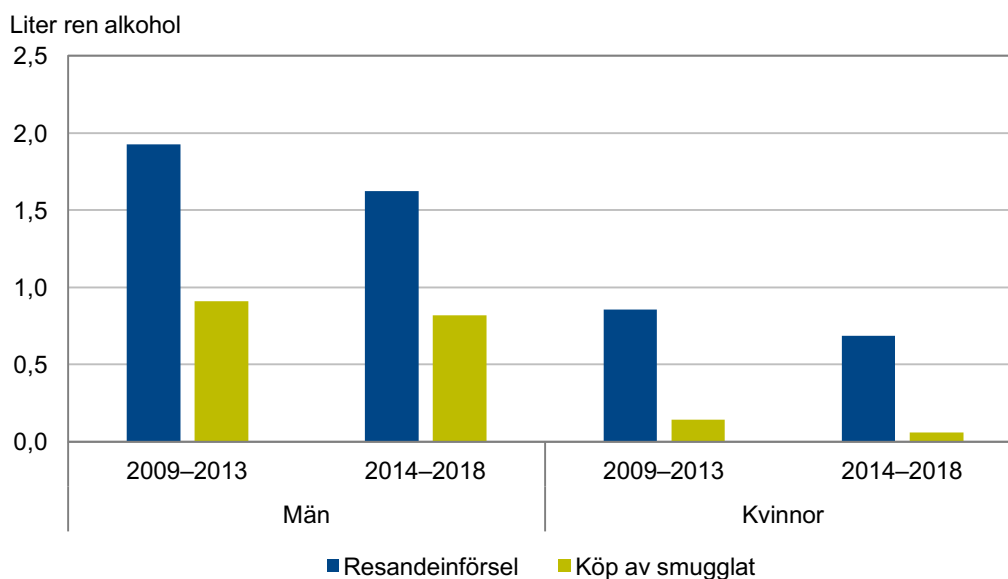
Fördelningen bland män och kvinnor

Skillnader mellan könen

I figur 7 redovisas de genomsnittliga mängderna resandeförsel och köp av smugglad alkohol bland män och kvinnor per år under de båda perioderna. Båda typerna av alkohol var vanligare bland män jämfört med bland kvinnor. Skillnaden var dock störst när det gäller köp av smugglad alkohol. Skillnaderna mellan könen under åren 2014–2018 var statistiskt signifikanta.

Utvecklingen mellan perioderna 2009–2013 och 2014–2018

Båda typerna av alkohol har minskat bland både män och kvinnor. Förändringarna var statistiskt signifikanta utom när det gäller köpen av smugglad alkohol bland männen där förändringen var på gränsen till signifikant ($p=0,064$). För detaljer se tabellbilagan.

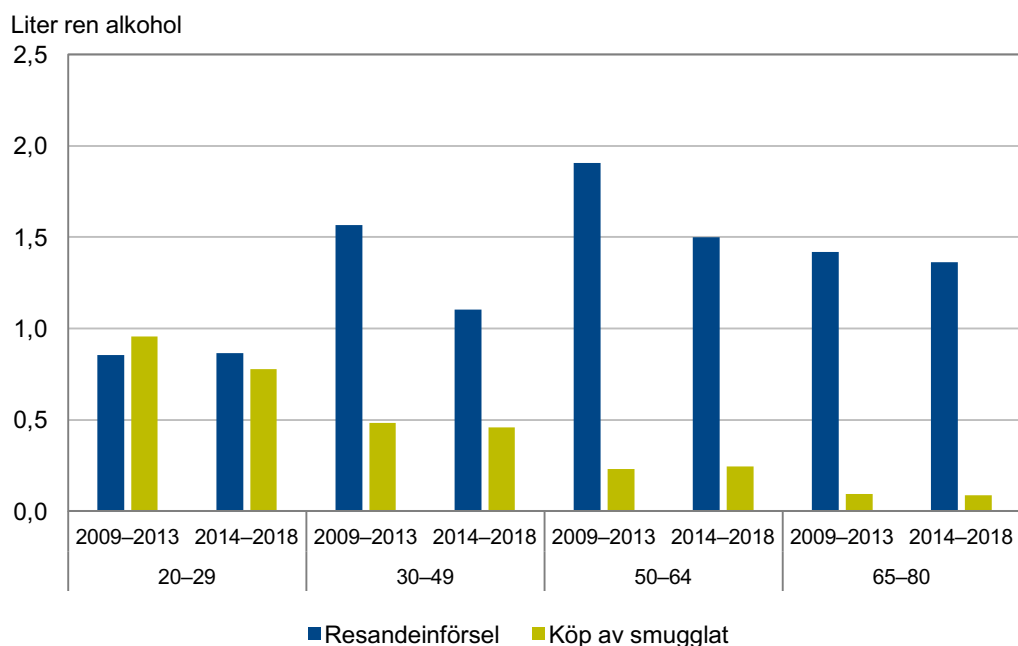
Figur 7. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol bland män och kvinnor, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under perioderna 2009–2013 och 2014–2018.

Fördelningen mellan olika åldersgrupper

Skillnader mellan åldersgrupperna

I figur 8 redovisas resandeförsel och köp av smugglad alkohol i fyra åldersgrupper. Sett över hela perioden 2009–2018 var resandeförseln störst i åldersgruppen 50–64 år och lägst i gruppen 20–29 år. Köpt smugglad alkohol var däremot störst i den yngsta gruppen för att successivt minska med stigande ålder.

Alla skillnader mellan åldersgrupperna under den andra perioden 2014–2018 var signifikanta, utom för skillnaden i resandeförseln mellan de två äldsta grupperna, 50–64 och 65–80 år.

Figur 8. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol, i fyra åldersgrupper, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under perioderna 2009–2013 och 2014–2018.

Utvecklingen mellan perioderna 2009–2013 och 2014–2018

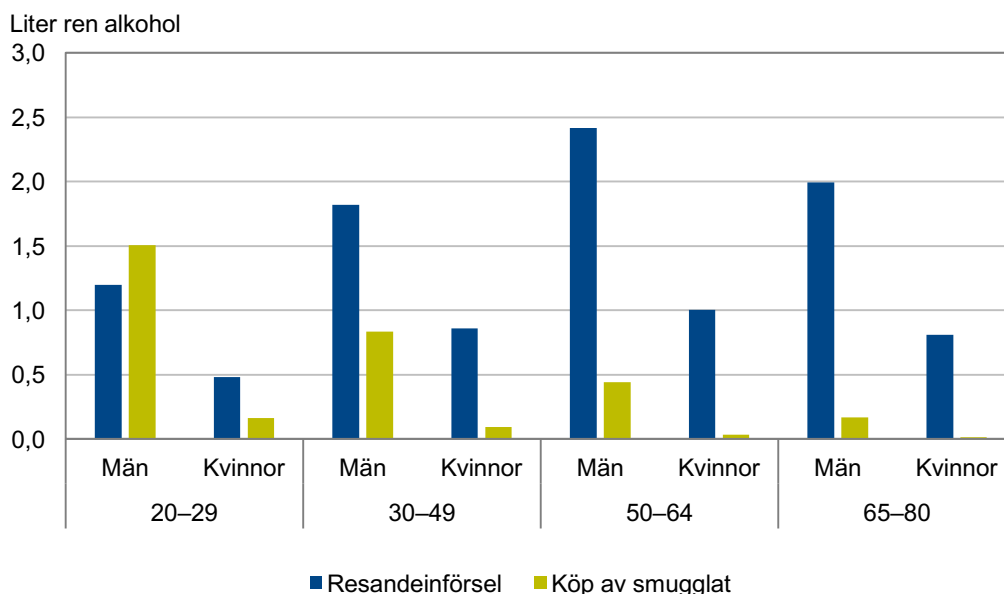
Resandeförseln sjönk signifikant i grupperna 30–49 och 50–64 år. Den sjönk även i den äldsta gruppen men den förändringen var inte signifikant. I den yngsta åldersgruppen ökade däremot resandeförseln något, men inte signifikant.

Köpen av smugglad alkohol minskade i alla grupper, utom bland 50–64 åringarna, men inga av dessa förändringar var signifikanta.

Fördelningen mellan män och kvinnor i olika åldersgrupper under perioden 2009–2018

I figur 9 redovisas fördelningen av de båda delmängderna bland män och kvinnor i de olika åldersgrupperna under hela tioårsperioden.

Det var stora skillnader mellan könen i de fyra åldersgrupperna. Både resandeförsel och köp av smugglad alkohol var betydligt mer omfattande bland män än bland kvinnor i alla åldersgrupper, se figur 9. Mängden köp av smugglad alkohol bland kvinnorna var liten i alla åldersgrupper. Samtliga skillnader mellan män och kvinnor var statistiskt signifikanta.

Figur 9. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol, bland män och kvinnor i fyra åldersgrupper, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under perioden 2009–2018.

Vid analyser av de olika åldersgrupperna framgår det att skillnaderna var stora även bland män och kvinnor separat. Bland männen var samtliga skillnaderna i resandeförsel och köp av smugglad alkohol mellan åldersgrupperna signifikanta, utom för skillnaden i resandeförsel mellan grupperna 30–49 och 65–80 år. Detsamma gäller kvinnorna.

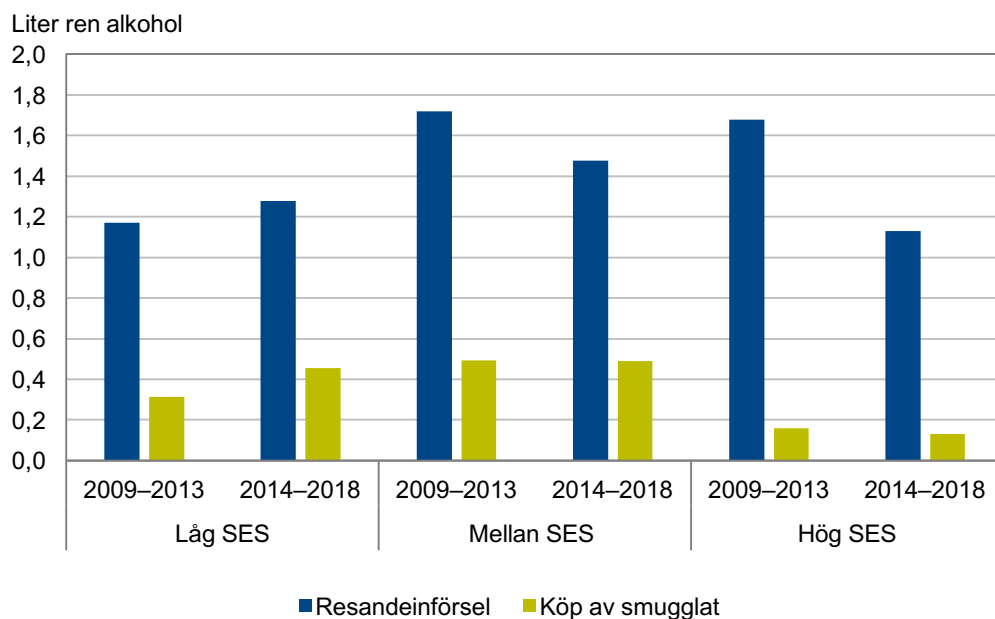
Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i tre socioekonomiska grupper

I figur 10 redovisas de båda delmängderna i tre socioekonomiska grupper. Grupperna baseras på den högsta utbildning respondenterna genomfört. För att inte få med den övervägande majoriteten av de som studerar har en gräns satts vid 28 års ålder, se rapportens inledningsavsnitt.

Skillnader mellan åldersgrupperna

Resandeförsäl var relativt jämt fördelat mellan de tre grupperna. Under åren 2014–2018 var resandeförseln signifikant högre i mellangruppen jämfört med gruppen med hög SES. I övrigt var skillnaderna inte signifikanta.

När det gäller köp av smugglad alkohol var den signifikant lägre bland dem med hög socioekonomisk status jämfört med de båda andra grupperna. Skillnaderna i övrigt var inte signifikanta.

Figur 10. Resandeförsäl och köp av smugglad alkohol i tre socioekonomiska grupper, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under perioderna 2009–2013 och 2014–2018.

Utvecklingen mellan perioderna 2009–2013 och 2014–2018

Införseln ökade något i gruppen med lägst socioekonomisk status (SES), men minskat i de båda övriga grupperna mellan de båda perioderna. Dessa minskningar var statistiskt signifikanta, men däremot inte ökningen i gruppen med lägst SES.

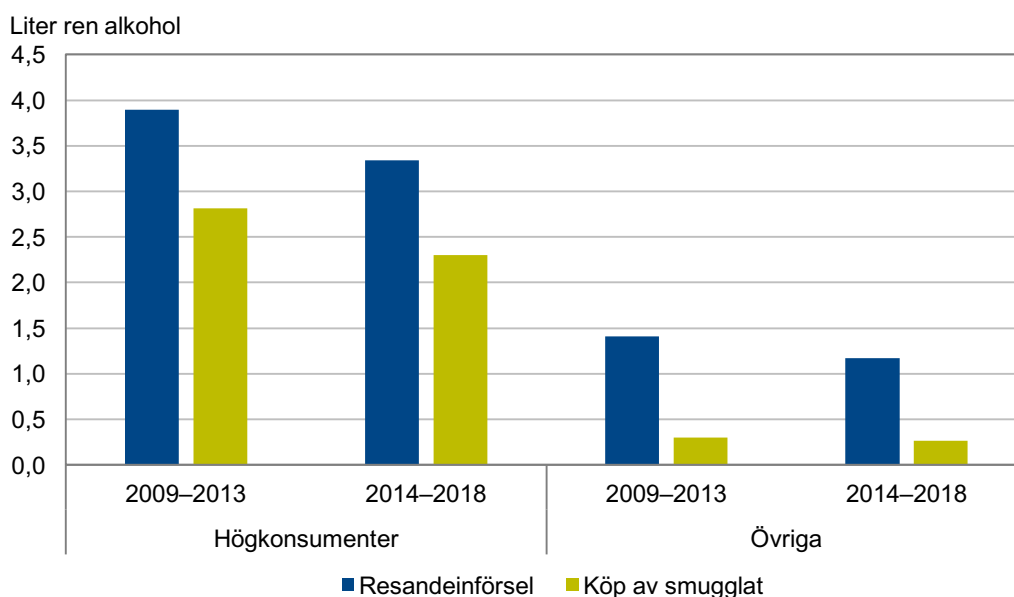
De förändringar som har skett när det gäller köp av smugglad alkohol i grupperna mellan de båda perioderna var inte signifikanta, se tabellbilagan för detaljer.

Resandeförsel och köp av smugglad alkohol bland högkonsumenter

I figur 11 redovisas de båda delmängderna bland högkonsumenter och övriga konsumenter. Bland de övriga ingår bara alkoholkonsumenter, se rapportens inledningsavsnitt.

Skillnader mellan grupperna

Skillnaderna mellan de två grupperna var mycket tydlig. Köpen av smugglad alkohol var nästan nio gånger större bland högkonsumenterna som bland de övriga under perioden 2014–2018. Samtidigt var deras alkoholkonsumtion nästan sju gånger så stor, vilket innebär att skillnaden i *andelen* köpt smuggelalkohol av den totala alkoholkonsumtionen troligen inte var lika dramatisk mellan de båda grupperna. Mängden resandeförd alkohol var knappt tre gånger så stor bland högkonsumenterna.

Figur 11. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol bland högkonsumenter och övriga, i liter 100 % alkohol per invånare 15 år och äldre, per år, under perioderna 2009–2013 och 2014–2018.

Utvecklingen mellan perioderna 2009–2013 och 2014–2018

Resandeförseln minskade signifikant bland både högkonsumenter och övriga mellan de båda perioderna. Minskningen var 14 % respektive 17 %. Även köpen av smugglad alkohol minskade i båda grupperna, men minskningen var endast signifikant bland högkonsumenterna.

Sammanfattande statistiska analyser

Avslutningsvis redovisas resultat från två logistiska regressionsanalyser, se rapportens inledningsavsnitt. I den ena studerades sannolikheten att en person har fört med sig alkohol tillbaka från utlandsresor utifrån dess kön, ålder, socioekonomisk status, alkoholkonsumtion och geografiska hemvist, se tabell 5. I den andra studerades motsvarande samband när det gäller köp av smugglad alkohol, se tabell 6. Mängderna resandeförd eller köpt smugglad alkohol studeras således inte i dessa analyser.

Det visade sig att samtliga geografiska områden och grupper i befolkningen som ingick i modellerna hade ett signifikant samband med resandeförsel respektive köp av smugglad alkohol. Den inbördes relationen hos de olika områdena och grupperna var dessutom tydligare i dessa analyser jämfört med de tidigare presenterade analyserna där mängderna alkohol som förts in eller köpts studerades.

Resultaten från analyserna uttrycks i termer av odds-kvoter, eller sannolikheter. En odds-kvot med ett värde över 1 innebär att sannolikheten är större att personer i en viss kategori har fört med sig alkohol vid en utlandsresa, jämfört med referenskategorin. På motsvarande sätt anger en sannolikhet på mindre än 1 att sannolikheten är lägre i den aktuella kategorin jämfört med referenskategorin.

Resandeförsel

Män hade högre sannolikhet att ta med sig alkohol tillbaka vid utlandsresor jämfört med kvinnor liksom högkonsumenter jämfört med övriga konsumenter. Personer i kategorin 20–29 år hade lägre sannolikhet att ta med sig alkohol tillbaka från utlandsresor jämfört med de tre övriga åldersgrupperna.

På samma sätt hade respondenter med låg socioekonomisk status lägre sannolikhet att föra med sig alkohol jämfört med de två grupperna med högre SES. Slutligen hade personer i storstäder högre sannolikhet för resandeförsel jämfört med de som bodde i mindre tätbebyggda kommuner och som förväntat hade boende i Götaland högre sannolikhet jämfört med boende i övriga Sverige.

Tabell 5. Sannolikheten för att personer i olika grupper av befolkningen eller från olika geografiska områden har fört in alkohol i samband med utlandsresor. Resultat från logistisk regressionsanalys.

Variabler	Odds-kvot
Kön (Ref. kategori: Kvinna)	1,36 ***
Högkonsument (Ref. kategori: Ej högkonsument)	2,88 **
Åldergrupper (Ref. kategori: 20–29)	
Grupp 30–49	1,54 ***
Grupp 50–64	2,21 ***
Grupp 65–80	2,24 ***
SES (Ref. kategori: Låg)	
SES Mellan	1,22 ***
SES Hög	1,54 ***
Invånartäthet i kommuner (Ref. kategori: Storstäder)	
Mellantäta kommuner	0,88 ***
Glesbygd	0,70 ***
Götaland, Svealand, Norrland (Ref. kategori: Götaland)	
Svealand	0,84 ***
Norrland	0,62 ***

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Köp av smugglad alkohol

Män hade betydligt högre sannolikhet än kvinnor att ha köpt smugglad alkohol. Sannolikheten var också mycket hög bland högkonsumenter jämfört med övriga konsumenter, se tabell 6. Sannolikheten att ha köpt smugglad alkohol var även större i den lägsta åldersgruppen jämfört med övriga åldersgrupper.

De med låg socioekonomiska status hade en högre sannolikhet att ha köpt smugglad alkohol jämfört med de med högre sådan status. Sannolikheten var däremot lägre bland personer som bodde i storstäderna jämfört med de i mellantäta kommuner eller i glesbygd.

På samma sätt som för resandeförseln var sannolikheten högre bland dem som bodde i Götaland jämfört med de som bodde i övriga landet.

Tabell 6. Sannolikheten för att personer i olika grupper av befolkningen eller från olika geografiska områden köpt smugglad alkohol. Resultat från logistisk regressionsanalys.

Variabler	Odds-kvot
Kön (Ref. kategori: Kvinna)	5,40 ***
Högkonsument (Ref. kategori: Ej högkonsument)	4,65 ***
Åldersgrupper (Ref. kategori: 20–29)	
Grupp 30–49	0,74 ***
Grupp 50–64	0,42 ***
Grupp 65–80	0,13 ***
SES (Ref. kategori: Låg)	
SES Mellan	0,77 ***
SES Hög	0,29 ***
Invånartäthet i kommuner (Ref. kategori: Storstäder)	
Mellantäta kommuner	1,62 ***
Glesbygd	1,91 ***
Götaland, Svealand, Norrland (Ref. kategori: Götaland)	
Svealand	0,65 ***
Norrland	0,28 ***

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Självrapporterad konsumtion av smugglad alkohol

I den här rapporten har resandeförd alkohol och köp av smugglad alkohol studerats på anskaffningsnivå. Det vill säga hur mycket respondenterna har fört in i landet i samband med resor och hur mycket alkohol de har köpt som smugglats in i landet. Hur det ser ut med själva konsumtionen av de båda delmängderna framgår däremot inte.

Under perioden 2014–2017 ställdes dock även frågor till respondenterna om de druckit alkohol som smugglats in i landet, det vill säga förts in i landet i syfte att säljas vidare för att tjäna pengar på hanteringen. I CAN-rapport 186 redovisas uppgifter om självrapporterad konsumtion av alkohol generellt (Guttormsson, 2019). Ett avsnitt i rapporten belyser

specifikt konsumtion av smugglad alkohol, och även konsumtion av hemtillverkad sprit. I bilaga 3 återfinns detta avsnitt ur rapporten.

Det visar sig att de självrapporterade uppgifterna om konsumtionen av smugglad alkohol stämmer väl överens med de i den här rapporten redovisade uppgifterna om köp av smugglad alkohol.

Det gäller kön, ålder och konsumtionsvanor. Fler män drack smugglad alkohol jämfört med kvinnor. Antalet personer som druckit smugglad alkohol sjönk med stigande ålder och fler högkonsumenter drack denna typ av alkohol jämfört med övriga konsumenter, se bilaga 3.

3. Avslutande summering

I den här rapporten studerades utvecklingen av resandeförsel och köp av smugglad alkohol under tioårsperioden 2009–2018. Dessutom analyserades de båda delmängdernas geografiska fördelning och utbredning i olika grupper av befolkningen i landet. För att studera förändringar under tioårsperioden delades den upp i två femårsperioder 2009–2013 och 2014–2018. När eventuella skillnader mellan olika grupper studerades, som till exempel mellan de olika åldersgrupperna, användes den senare femårsperioden 2014–2018.

Under 2018 uppgick resandeförselns andel av den totala konsumtionen till 10,4 % och köp av smugglad alkohol stod för 4,4 %. Totalt sett minskade både resandeförseln och köpen av smugglad alkohol under den andra femårsperioden jämfört med den första. Båda delmängderna minskade med 17 %. Minskningen av resandeförseln var väl spridd både geografiskt och i olika grupper av befolkningen. Förändringarna var överlag statistiskt säkerställda.

Geografiskt sett sjönk resandeförseln mest i Götaland och Svealand samt i storstäderna. I olika grupper av befolkningen var minskningen som störst i de två mellersta åldersgrupperna, det vill säga mellan 30 och 64 år. Resandeförseln sjönk bland både män och kvinnor och bland både högkonsumenter och övriga konsumenter.

Även de minskade köpen av smugglad alkohol var också väl spridda över landet och i olika grupper. Eftersom dessa köp inte är lika utbredda som resandeförseln var det statistiska underlaget inte lika omfattande. Dessa förändringar var därför inte signifikanta i samma utsträckning.

Köp av smugglad alkohol var under den studerade perioden framförallt en manlig företeelse, speciellt i åldersgrupperna under 50 år och framförallt bland dem under 30 år. Bland kvinnor över 30 år var dessa köp relativt sällsynta. Även bland högutbildade, oavsett kön, var dessa köp mindre omfattande. Bland högkonsumenter var köpt smuggelalkohol nio gånger vanligare än bland övriga konsumenter. Eftersom deras alkoholkonsumtion totalt sett är betydligt högre än bland övriga konsumenter var dock skillnaden i andelen smugglad alkohol inte lika stor.

Geografiskt sett var köpen av smugglad alkohol vanligast i Götaland, men köpen var även relativt vanliga i vissa län i Svealand. Dessutom var dessa köp signifikant lägre i storstadskommunerna än i övriga kommuner i landet.

Resandeförseln var mest omfattande i södra Sverige, vilket kan förklaras med närheten till Danmark och framförallt Tyskland, där priserna på alkohol är lägre än i Sverige. Det är dock intressant att notera att den svagare svenska kronan i förhållande till Euron har gjort alkoholen relativt sett dyrare i Tyskland och Danmark, trots de svenska skattehöjningarna på alkohol under senare år (Trolldal, 2019).

Resandeförseln var mer omfattande bland männen än bland kvinnorna även om skillnaden inte var lika stor som för den köpta smuggelalkoholen. Införseln var dessutom vanligare bland medelålders och äldre, i motsats till köpt smuggelalkohol.

Även resandeförseln var vanligare bland högkonsumenter än bland övriga konsumenter. Införseln var tre gånger så stor.

De uppgifter som analyserats i den här studien är baserade på Monitormätningarnas frågeundersökning. Frågeundersökningar är dock alltid förknippade med vissa felmarginaler vilket ger en viss osäkerhet kring resultaten. Dessutom är det allmänt känt att det förekommer underrapportering bland respondenterna i den här typen av undersökningar. I Monitormätningarna används därför en speciell metodik för räkna upp respondenternas svar. Dessa uppräkningsfaktorer är dock bara möjliga att beräkna på total, nationell nivå. I den här studien har därför samma uppräkningsfaktorer använts oavsett vilka geografiska områden eller grupper i befolkningen som studerats. Underrapporteringen har alltså antagits vara lika stor i de olika områdena eller grupperna vilket inte är självklart.

En fördel med den här studien är dock det omfattande datamaterialet som har samlats in under lång tid. Under den aktuella tioårsperioden har 177 000 personer blivit intervjuade inom ramen för Monitormätningarna.

4. Referenser

I den här listan återfinns referenserna från den här rapporten men även samtliga publikationer från Monitormätningarnas alkoholdel, som publicerats av CAN sedan 2013.

Allebeck P, Andreasson S, Wåhlin S, Ramstedt M, Gripenberg J, Damström-Thakker K, Heinemans N (2018). *Alkoholkonsumtion och risknivåer. Kunskapsunderlag och förslag till rekommendationer*. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting. Rapport 2018:1.

Borg E & Westerlund J (2012). *Statistik för beteendevetare: faktabok*. Liber förlag.

Guttormsson U & Gröndahl M (2017). *Trender i dryckesmönster – befolkningens självrapporterade alkoholvanor under 2000-talet*. Rapport 168. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Guttormsson U & Gröndahl M (2018). *Befolkningens självrapporterade alkoholvanor 2004–2017. Rapport 173*. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Guttormsson U (2019). *Befolkningens självrapporterade alkoholvanor 2004–2018*. Rapport 186. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Kühlhorn E, Hibell B, Larsson S, Ramstedt M & Zetterberg HL (1999). *Alkoholkonsumtionen i Sverige under 1990-talet*. Stockholm: OAS, Socialdepartementet.

Leifman H & Trolldal B (2014a). *Hur mycket dricker svensken? – alkoholkonsumtionen i siffror 2001–2012*. Rapport 140. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Leifman H & Trolldal B (2014b). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2013*. Rapport 142. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Leifman H (2000). *The measurement of alcohol-related problems in Sweden*. Journal of Substance Abuse, 12, 197–212. (Special Issue: Measuring alcohol consumption).

Nyfjäll M & Trolldal B (2019). *Estimating total alcohol consumption in the Monitor survey – a technical description of the estimating method*. Rapport 182. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Ramstedt M (2010). *How much alcohol do you buy? A comparison of self-reported alcohol purchases with actual sales*. Addiction, 105, 649–654.

Ramstedt M m.fl. (2013). I Socialdepartementet: Uppföljning av regeringens alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksstrategi, nummer 2. Kapitel 10. *Hur ska alkoholförseln mätas? – en genomgång av tillgängliga indikatorer och förslag på en reviderad metod*. Stockholm: Regeringskansliet.

Raninen J (2015). *Ingen dricker som Svensson – om svenska befolkningens dryckesvanor*. Rapport 153. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Rådets direktiv (92/12/EEG). *Om allmänna regler för punktskattepliktiga varor och om innehav, flyttning och övervakning av sådana varor* (cirkulationsdirektivet).

SCB (2003). *Regionala indelningar i Sverige den 1 januari 2003*, MIS 2003:1. Sveriges officiella statistik, Statistiska Centralbyrån.

SFS 2000:1225 (2000). *Lag om straff för smuggling*. Svensk Författningssamling. Stockholm: Finansdepartementet.

SFS 2010:1622 (2010). *Alkohollag*. Svensk Författningssamling. Stockholm: Socialdepartementet.

Svensson J & Hradilova Selin K (2007). *Alkoholsmugglingen i Sverige 2002–2006*. Forskningsrapport nr. 49, SoRAD, Stockholms universitet.

Trolldal B (red.) (2016). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2015*. Rapport 160. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Trolldal B (2019). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2018*. Rapport 184. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Trolldal B & Leifman H (2015). *Hur mycket dricker svensken? Registrerad och oregistrerad alkoholkonsumtion 2001–2014*. Rapport 152. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Trolldal B & Leifman H (2018). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2017*. Rapport 175. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Trolldal B & Leifman H (2017). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2016*. Rapport 167. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Trolldal B, Guttormsson U & Leifman H (2017). *Registrerad och oregistrerad alkohol i Sveriges län 2001–2016*. Rapport 165. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Bilaga I: Tabellbilaga

Totalt

Tabell 7. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i landet som helhet under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Resandeförsel	1,40	1,16	-17,0 %	5,97	<0,0001
Köp av smugglat	0,53	0,44	-16,6 %	3,00	0,0027

Götaland, Svealand och Norrland

Resandeförsel

Tabell 8. Resandeförsel Götaland, Svealand och Norrland under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Götaland	1,89	1,62	-14,3 %	4,02	<0,0001
Svealand	0,94	0,78	-17,8 %	4,06	<0,0001
Norrland	0,60	0,48	-20,0 %	2,00	0,0457

Tabell 9. Skillnader i resandeförsel mellan Götaland, Svealand och Norrland under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Götaland / Svealand	1,62	0,78	11,45	<0,0001
Götaland / Norrland	1,62	0,48	13,51	<0,0001
Svealand / Norrland	0,78	0,48	4,45	<0,0001

Köp av smugglad alkohol

Tabell 10. Köp av smugglad alkohol i Götaland, Svealand och Norrland under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Götaland	0,65	0,59	-10,1 %	1,68	0,0933
Svealand	0,43	0,33	-22,6 %	2,06	0,0392
Norrland	0,31	0,21	-31,5 %	1,30	0,1925

Tabell 11. Skillnader i köp av smugglad alkohol mellan Götaland, Svealand och Norrland under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Götaland / Svealand	0,59	0,33	4,24	<0,0001
Götaland / Norrland	0,59	0,21	5,06	<0,0001
Svealand / Norrland	0,33	0,21	1,66	0,0967

Storstadskommuner, mellantäta kommuner och glesbygd

Resandeförsel

Tabell 12. Resandeförsel i storstadskommuner, mellantäta kommuner och glesbygdskommuner under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Storstad	1,72	1,22	-29,3 %	2,71	0,0067
Mellantäta	1,51	1,20	-20,8 %	2,35	0,0186
Glesbygd	0,94	1,02	+7,4 %	-0,07	0,94

Tabell 13. Skillnader i resandeförsel mellan storstadskommuner, mellantäta kommuner och glesbygdskommuner under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Storstäder / Mellantäta komm.	1,22	1,20	0,25	0,8008
Storstäder / Glesbygd	1,22	1,02	2,27	0,0229
Mellantäta komm / Glesbygd	1,20	1,02	2	0,045

Köp av smugglad alkohol

Tabell 14. Köp av smugglad alkohol i storstadskommuner, mellantäta kommuner och glesbygdskommuner under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Storstad	0,52	0,34	-34,3 %	1,59	0,1115
Mellantäta	0,54	0,48	-9,9 %	0,63	0,5294
Glesbygd	0,51	0,53	+4,7 %	0,02	0,9845

Tabell 15. Skillnader i köp av smugglad alkohol mellan storstadskommuner, mellantäta kommuner och glesbygdskommuner under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Storstäder / Mellantäta komm.	0,34	0,48	-2,22	0,0263
Storstäder / Glesbygd	0,34	0,53	-2,57	0,0102
Mellantäta komm / Glesbygd	0,48	0,53	-0,66	0,5072

Kön

Resandeinförsel

Tabell 16. Resandeinförsel bland män och kvinnor under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Män	1,93	1,62	-15,8 %	4,27	<0,0001
Kvinnor	0,86	0,69	-19,8	4,66	<0,0001

Tabell 17. Skillnader i resandeinförsel mellan män och kvinnor under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Män / Kvinnor	0,16	0,68	13,21	<0,0001

Köp av smugglad alkohol

Tabell 18. Köp av smugglad alkohol bland män och kvinnor under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Män	0,91	0,82	-10,2 %	1,85	0,064
Kvinnor	0,14	0,06	-57,3 %	4,66	<0,0001

Tabell 19. Skillnader i köp av smugglad alkohol mellan män och kvinnor under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Män / Kvinnor	0,82	0,06	13,61	<0,0001

Åldersgrupper

Resandeförsel

Tabell 20. Resandeförsel i olika åldersgrupper under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
20–29 år	0,85	0,86	+1,3	0,31	0,7595
30–49 år	1,57	1,10	-29,4	5,26	<0,0001
50–64 år	1,91	1,50	-21,4	4,22	<0,0001
65–80 år	1,41	1,28	-8,8	2,36	0,0185

Tabell 21. Skillnader i resandeförsel i olika åldersgrupper under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
20–29 år / 30–49 år	0,86	1,10	-2,17	0,0298
20–29 år / 50–64 år	0,86	1,50	-5,27	<0,0001
20–29 år / 65–80 år	0,86	1,36	-3,93	<0,0001
30–49 år / 50–64 år	1,10	1,50	-3,68	0,0002
30–49 år / 65–80 år	1,10	1,36	-1,95	0,0509
50–64 år / 65–80 år	1,50	1,36	2,12	0,0337

Köp av smugglad alkohol

Tabell 22. Köp av smugglad alkohol i olika åldersgrupper under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
20–29 år	0,95	0,78	-18,8 %	1,44	0,1501
30–49 år	0,48	0,46	-5,0 %	0,73	0,4668
50–64 år	0,23	0,25	+7,6 %	-0,12	0,9081
65–80 år	0,09	0,08	-12,5 %	0,59	0,5585

Tabell 23. Skillnader i köp av smugglad alkohol i olika åldersgrupper under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
20–29 år / 30–49 år	0,78	0,46	2,8	0,0051
20–29 år / 50–64 år	0,78	0,25	4,96	<0,0001
20–29 år / 65–80 år	0,78	0,09	6,77	<0,0001
30–49 år / 50–64 år	0,46	0,25	3,38	0,0007
30–49 år / 65–80 år	0,46	0,09	6,78	<0,0001
50–64 år / 65–80 år	0,25	0,09	3,97	<0,0001

SES

Resandeförsel

Tabell 24. Resandeförsel fördelad i tre socioekonomiska grupper (SES) under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Låg SES	1,17	1,28	+9,1	-0,21	0,8379
Mellan SES	1,72	1,48	-14,1	3,13	0,0017
Hög SES	1,68	1,13	-32,7	7,53	<0,0001

Tabell 25. Skillnader i resandeförsel mellan tre socioekonomiska grupper (SES) under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Låg SES / Mellan SES	1,28	1,48	-1,38	0,1667
Låg SES / Hög SES	1,28	1,13	1,14	0,2558
Mellan SES / Hög SES	1,48	1,13	3,84	<0,0001

Köp av smugglad alkohol

Tabell 26. Köp av smugglad alkohol fördelat i tre socioekonomiska grupper (SES) under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Låg SES	0,31	0,46	+44,5 %	-1,05	0,2918
Mellan SES	0,49	0,49	-1,1 %	0,50	0,62
Hög SES	0,16	0,13	-17,4 %	1,07	0,2864

Tabell 27. Skillnader i köp av smugglad alkohol mellan tre socioekonomiska grupper (SES) under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Låg SES / Mellan SES	0,46	0,49	-0,27	0,791
Låg SES / Hög SES	0,46	0,13	2,86	0,0042
Mellan SES / Hög SES	0,49	0,13	6,92	<0,0001

Höghkonsumenter

Resandeförsel

Tabell 28. Resandeförsel bland höghkonsumenter och övriga konsumenter under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Storkonsumenter	3,90	3,34	-14,2	2,49	0,0129
Övriga kons.	1,41	1,17	-17,1	4,96	<0,0001

Tabell 29. Skillnader i resandeförsel mellan högkonsumenter och övriga konsumenter under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Storkonsumenter / Övriga	3,34	1,17	9,95	<0,0001

Köp av smugglad alkohol

Tabell 30. Köp av smugglad alkohol bland högkonsumenter och övriga konsumenter under perioderna 2009/2013 och 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	2009/2013	2014/2018	Förändring	t-värde	p
Storkonsumenter	2,81	2,30	-18,1	2,11	0,035
Övriga kons.	0,30	0,26	-10,8	1,70	0,0899

Tabell 31. Skillnader i köp av smugglad alkohol mellan högkonsumenter och övriga konsumenter under perioden 2014/2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Resultat av t-test.

	Medelvärde 1	Medelvärde 2	t-värde	p
Storkonsumenter / Övriga	2,30	0,26	8,98	<0,0001

Sveriges län

Tabell 32. Resandeförsel och köp av smugglad alkohol i Sveriges län, i genomsnitt per år, under perioden 2009–2018, i liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Länen är rangordnade efter mängd resandeförsel.

Län	Resandeförsel	Köp av smugglad alkohol
Halland	2,56	0,76
Skåne	2,42	0,48
Blekinge	2,21	0,47
Kronoberg	1,71	0,55
Kalmar	1,48	0,65
Västra Götaland	1,47	0,64
Jönköping	1,23	0,65
Östergötland	1,15	0,84
Västmanland	1,07	0,77
Södermanland	0,98	0,40
Stockholm	0,89	0,30
Uppsala	0,83	0,29
Örebro	0,81	0,40
Gävleborg	0,79	0,32
Värmland	0,68	0,54
Norrbottn	0,57	0,40
Dalarna	0,55	0,47
Jämtland	0,52	0,17
Västernorrland	0,47	0,16
Gotland	0,37	0,34
Västerbotten	0,32	0,21

Bilaga 2: Material och metod

Monitormätningarnas utgångspunkter

I Monitormätningarna summeras uppgifter om den registrerade alkoholförsäljningen med uppgifter om den oregistrerade anskaffningen. Den oregistrerade delen beräknas med hjälp av en kontinuerligt pågående frågeundersökning. För att minska effekterna av olika faktorer som kan snedvrider svaren i undersökningen, utgår den från fyra huvudprinciper.

Dessa principer är:

1. Undvikande av mått på konsumtionsplanet

En av anledningarna till att frågor om konsumtion undviks är att respondenterna kan ha svårigheter med att avgöra ursprunget till de drycker de konsumerar. Mätningarna avser således anskaffning och inte konsumtion av alkohol. Uppgifterna om anskaffning används däremot som indikator på konsumtionen eftersom det som anskaffas förr eller senare konsumeras. Över en längre tidsperiod är konsumtionen i princip densamma som anskaffningen på regional och nationell nivå. Det bör dock nämnas att i frågeundersökningen ställs även direkta frågor om konsumtion av olika alkoholdrycker (oberoende av anskaffningskälla). På så sätt kan konsumtionen i olika grupper av befolkningen studeras. Resultaten baserade på dessa frågor redovisas i separata rapporter, se CAN:s hemsida.

2. Kort observationstid

För att i möjligaste mån undvika glömskeeffekter och teleskopering är det viktigt med så kort observationstid som möjligt. (Teleskopering innebär att respondenten förstorar ovanliga händelser eller förflyttar fram dem över tid.) I undersökningen avser därför frågorna respondenternas anskaffning under de senaste 30 dagarna.

3. Mätning på aggregerad nivå

Eftersom frågorna i mätningarna i den här delen avser anskaffning av alkoholdrycker, där summan av de oregistrerade delmängderna summeras med de registrerade, så följer att resultaten avser utvecklingen av konsumtionen på aggregerad, nationell eller regional nivå, och således inte på individnivå.

4. Uppräkning av självrapporterade uppgifter

De oregistrerade mängderna som fångas in av mätningarna är av olika skäl lägre än de faktiska nivåerna. I syfte att korrigera för detta görs vissa uppräkningskorrigeringar av de beräknade delmängderna. Dessa uppräkningskorrigeringar baseras på frågor om hur mycket alkohol respondenterna har köpt på Systembolaget. Dessa uppgifter jämförs med den faktiska försäljningen på Systembolaget och skillnaden mellan respondenternas uppgivna köp och Systembolagets faktiska försäljning används för att beräkna en kvot per alkoholdryck, en uppräkningsfaktor. Denna faktor ligger till grund för uppräkning av de angivna mängderna resandeinförd alkohol, köp av smugglad alkohol, köp via internet samt hemtillverkning av vin och öl. I uppräkningskorrigeringen tas också hänsyn till att de olika oregistrerade delmängderna varierar

utsträckning är koncentrerade till dem som dricker allra mest (problemdrinkare), tillika en grupp som är överrepresenterad i bortfallet.

Mätprocedur och urvalsmetod

Urvalet av personer till Monitormätningarnas frågeundersökning är sedan 2013 individ-baserat och både fasta telefonnummer och mobilnummer används. Urvalet sker ur PAR-konsument, som är en databas med samtliga, för undersökningar, tillgängliga telefon-abonnenter med fasta eller mobila abonnemang. Åldersintervallet för intervjupersonerna i urvalet är 17–84 år.

Urvalsramen för undersökningen är egentligen personer 17–84 år folkbokförda i Sverige som kan genomföra en intervju på svenska. Någon sådan detaljerad urvalsram med telefonnummer till samtliga dessa finns emellertid inte. PAR-konsument når 5,6 miljoner individer i den åldersgruppen, vilket motsvarar 70 % av de personer i åldersgruppen som är folkbokförda i Sverige. Exakt hur många av dessa som faktiskt bor i landet och är svensk-talande är dock inte möjligt att klargöra.

PAR-konsument är hämtat ur en större databas som heter SPAR. Den databasen täcker alla mantalsskrivna personer i landet. Idealiskt vore att använda denna databas som urvalsram istället, för att med hjälp av postala brev även nå personer utan listat telefonabonnemang och be dem uppge ett telefonnummer som intervjun kan genomföras på. Detta alternativ är dock inte genomförbart av ekonomiska skäl eftersom urvalet i denna undersökning är mycket stort. Dessutom skulle problemet med att klargöra hur många av de i Sverige folkbokförda personerna som egentligen ingår i den faktiska urvalsramen fortfarande vara olöst.

Ett nytt urval börjar användas varje vecka. Varje veckourval bearbetas under en fyra-veckorsperiod, vilket också innebär att sökperioden för att nå en individ uppgår till fyra veckor. Ett nytt veckourval tillkommer således varje vecka, vilket innebär att fyra veckourval bearbetas parallellt. Antalet uppringningsförsök uppgår till maximalt 30 under en fyra-veckorsperiod, men i praktiken görs ungefär 20 försök hos dem som inte nås. Antalet uppringningsförsök är störst under den första veckan för att successivt minska under de kommande veckorna. Efter att vid ett specificerat antal tillfällen försökt att nå en respondent på den fasta telefonen, byts nummer till den mobila telefonen och vice versa. Detta byte gäller av naturliga skäl endast de som har registrerade nummer till både fast och mobilt abonnemang.

Intervjuprocessen pågår kontinuerligt och intervjuer genomförs under alla veckodagar. Totalt genomförs ungefär 350 intervjuer per vecka, vilket motsvarar drygt 18 000 per år. Den genomsnittliga intervjutiden uppgår till ungefär sju minuter. Totalt har ungefär 320 000 personer intervjuats i Monitormätningarna från starten under år 2000 till och med 2018.

Undersökningens bortfall och viktning

Alla uppgifter som avser anskaffning av alkohol, som inte sålts genom de i Sverige registrerade försäljningskanalerna, är beräknade med hjälp av resultaten från den ovan beskrivna frågeundersökningen. Det gäller resandeförsel, köp av smugglad alkohol, hemtillverkning och köp via internet. Bortfallet har ökat, vilket har varit en generell utveckling för den här

typen av undersökningar. Under studiens första år, fram till 2004, uppgick bortfallet till ungefär 40 %. Därefter steg det till över 50 % under åren 2007–2008, till ca 65 % år 2013, 67 % år 2014, 73 % år 2015 och 74 % under åren 2016 till 2018. Framförallt har andelen deltagande unga vuxna minskat, samtidigt som andelen äldre har ökat.

Viktning av respondenternas svar i datamaterialet är ett sätt att korrigera för en sådan skevhet i representativitet. I detta fall genom att svaren från yngre personer räknas upp med en vikt överstigande 1,0, eftersom de är underrepresenterade bland dem som deltagit i undersökningen, samtidigt som de äldre får en vikt som är lägre än 1,0 eftersom de är överrepresenterade. De som deltar i undersökningen viktas med hänsyn till variablerna kön, ålder och region (H-region). H-regioner mäter invånartäthet i kommunerna, från storstad till glesbygd. Vid skapandet av denna viktvariabel används en så kallad viktmatris, där ålder är indelad i fem kategorier, variabeln H-region i tre kategorier och kön i två kategorier.

Det är dock viktigt att poängtera att antalet intervjuade personer alltid uppgår till ungefär 1 500 varje månad. Det som definieras som bortfall i undersökningen är gruppen av personer som av olika skäl inte gått att nå för intervju eller som inte velat ingå i undersökningen. Denna grupp har alltså ersatts av andra respondenter som intervjuats istället.

Trots den lägre svarsfrekvensen har undersökningens täckningsgrad vad avser respondenternas köp på Systembolaget varit stabil under senare år, och till och med ökat.

Registrerad försäljning

De i Sverige registrerade försäljningskanalerna består av försäljning på Systembolaget, av folköl i livsmedelsbutiker och av servering på restauranger. Uppgifterna om försäljningen på Systembolaget erhålls direkt från Systembolaget. Försäljning på restauranger baseras på partihandlarnas rapporterade uppgifter som publiceras av Folkhälsomyndigheten. Det förekommer dock ett visst bortfall i partihandlarnas redovisning till Folkhälsomyndigheten, vilket innebär att de publicerade uppgifterna om restaurangförsäljningen kan vara behäftade med en viss underskattning. Hur stor denna felkälla kan vara är emellertid oklart.

Försäljningen av folköl beräknas av företaget Delfi Marknadspartner AB, på uppdrag av Sveriges Bryggerier. Delfi redovisar uppgifter om försäljning från de företag som ingår i deras undersökningar, vilket är den övervägande majoriteten. För övriga företag görs en uppskattning. Detta innebär att det även för den uppgivna folkölsförsäljningen finns en viss felmarginal. I de uppgifter om folkölsförsäljningen som publiceras i den här rapporten ingår även den försäljning som sker på restauranger eller på andra serveringsställen. Den delen uppgår till knappt 1 % av den totala folkölsförsäljningen och redovisas inte separat.

Dryckeskategorin ”cider och blanddrycker” särredovisas inte i den officiella restaurangstatistiken. Dessa drycker redovisas i respektive huvudkategori istället, det vill säga som sprit, vin eller starköl. Detta får till följd att uppgifterna om total anskaffning av cider inte ger en fullständig bild av konsumtionen av dessa drycker i landet. Vad gäller dryckeskategorin ”cider” i den här rapporten så ingår även så kallade blanddrycker och ”alkoläsk”.

Oregistrerade delmängder

Resandeförsel och smugglade alkoholdrycker

I föreliggande rapport studeras specifikt resandeförd alkohol och köp av smugglad alkohol. Det är viktigt att skilja på alkohol som förs in i landet i samband med resor och den som smugglas in i landet i syfte att säljas vidare. Den avgörande skillnaden är om införseln sker i otillåtet kommersiellt syfte eller inte. Det vill säga om de införda dryckerna förs in i landet för eget bruk eller för att säljas vidare på den illegala marknaden i syfte att tjäna pengar på hanteringen (SFS 2000:1225, Lag om straff för smuggling; SFS 2010:1622, Alkohollag).

I Monitormätningarna beräknas därför mängden resandeförd alkohol på basis av frågor om hur mycket resenärer tagit med sig vid inresor till Sverige. Anskaffningen av till Sverige smugglad alkohol mäts med frågor om köp av alkoholdrycker som någon eller några personer fört in i landet i syfte att sälja vidare för att tjäna pengar. Det finns inte någon avsikt att i denna undersökning nå de personer som utför själva smugglingen, utan frågorna avser alltså köp av alkohol som smugglats in i landet.

För att beräkna resandeförseln ställs frågor om respondenternas resande. De som uppger att de rest in till Sverige från utlandet under de senaste 30 dagarna får uppge hur många gånger de har rest in i landet och om de förde med sig någon alkohol vid den senaste inresan. Den mängd resenären tog med sig vid den senaste resan multipliceras med antalet resor personen gjort under de senaste 30 dagarna. Om respondenten har rest och fört in alkoholen tillsammans med någon annan divideras den införda mängden med det antal personer som förde med sig alkoholen. Detta görs för att undvika dubbelräkning.

Köp av smugglad alkohol beräknas genom att först fråga om de intervjuade personerna, under de senaste 30 dagarna, har köpt alkoholdrycker i Sverige som någon eller några personer fört in i landet i syfte att säljas vidare för att tjäna pengar. Om så är fallet ställs ytterligare frågor om antalet gånger respondenten köpt smugglad alkohol under samma tidsperiod och vilka mängder det rörde sig om den senaste gången. Den mängd personen köpte senaste gången multipliceras med antal gånger smugglad alkohol har köpts. Både frågor om resandeförsel och köp av smugglad alkohol ställs separat för sprit, vin, starköl och cider. (Vin är uppdelat på vanligt vin och starkvin när det gäller resandeförsel, men inte när det gäller köp av smugglad alkohol. Frågorna om köp av smugglad cider började ställas under 2010.)

Det är i praktiken fri införsel i samband med resor så länge de införda mängderna är för privat bruk. För att i Monitormätningarna skilja på resandeförsel och smuggling behövs dock en övre gräns för hur mycket alkohol som kan definieras som "för privat bruk". Det finns inte någon självklar sådan gräns. Däremot finns de av EU angivna indikativa nivåerna som kan användas för detta ändamål. Dessa nivåer är 10 liter sprit, 20 liter starkvin, 90 liter vin samt 110 liter starköl per inresa (cider inkluderas i vinkvoten) (Rådets direktiv 92/12/EEG).

Dessa nivåer kan dock överskridas om införseln är för privat bruk, vilket innebär att de inte är användbara för att skilja på resandeförsel och smuggling. På grund av detta används i Monitormätningarna högre nivåer. Dessa nivåer är 40 liter sprit, 75 liter starkvin, 150 liter vin, 300 liter starköl och 300 liter cider. Valet av dessa nivåer kan diskuteras, men en övre gräns måste finnas för att undvika att införda mängder först definieras som resande-

införsel och i ett senare skede även som köp av smugglad alkohol, vilket skulle kunna leda till dubbelräkning.

Även när det gäller köp av smugglad alkohol används gränser för hur mycket en person kan köpa under en 30-dagarsperiod. Anledningen till detta är att det kan finnas ett eller flera grossistled i hanteringen, samtidigt som frågorna i undersökningen endast avser mäta de mängder som köpts för eget bruk. Gränserna är desamma som för resandeförseln och de övriga anskaffningskällorna.

Hemtillverkning

Beträffande hembränd sprit ställs inte frågor om anskaffning utan om själva konsumtionen. De konsumerade mängderna hembränd sprit mäts dels genom frågor om konsumtion av sprit totalt sett under den senaste 30-dagarsperioden och dels genom frågor om konsumtion av hembränd sprit under samma period. Andelen hembränd sprit av den totala spritkonsumtionen (p) används sedan för att beräkna den totala konsumtionen av hembränt på nationell nivå enligt följande ekvation: $T = \text{ÖS} + pH * T$. I ekvationen står T för den totala spritkonsumtionen i landet, $pH * T$ är andelen hembränt av den totala spritkonsumtionen. Konsumtionen, eller mer korrekt anskaffningen, av all övrig sprit betecknas med ÖS (försäljning på Systembolaget och restaurangerna samt de beräknade delmängderna oregistrerad sprit). Tecknet * i ekvationen är ett multiplikationstecken.

Frågorna angående hemtillverkade mängder vin och öl avser mängder färdigställda drycker under de senaste 30 dagarna.

Köp via internet

Frågor om köp via internet under de senaste 30 dagarna började ställas 2006. De resultat som redovisas baseras på frågor om mängden beställda drycker, uppdelad på sprit, vin, starkvin, starköl och från och med 2010 även cider. De beställda mängderna den senaste gången multipliceras med antalet gånger respondenten beställt alkohol via internet under de senaste 30 dagarna. Frågorna gäller inte köp via internet hos Systembolaget.

Extremvärden

Det kan av olika skäl förekomma extremvärden i datamaterialet. Det kan bland annat bero på att de intervjuade personerna har uppgivit felaktiga uppgifter eller på manuella felkodningar av intervjuaren. Det är viktigt att korrigera för dessa extremvärden eftersom de beräknade volymerna annars kan bli missvisande. Det gäller speciellt de mindre delmängderna. Ett exempel på detta är orimliga uppgifter om antal resor eller köp. I Monitor-mätningarna används därför ett tak på 20 resor, 20 köp av smugglad alkohol och 20 köp på Systembolaget under den senaste 30-dagarsperioden. Vid beställningar på internet används ett tak på 10 under samma period. Ett annat exempel är den övre gräns på 10 liter som används som gräns för hur mycket en resenär kan föra med sig vid resor med flyg. Större volymer än så har inte ansetts rimliga för det färdssättet.

Under 2015 infördes en ”varningsruta” på intervjuarnas skärmar som visas när höga värden noteras vid intervjuer. Dessa varningar innebär att intervjuaren på ett diskret sätt ska kontrollera att rätt mängd, eller antal, noteras.

Standardisering för ålder och alkoholhalter

Enligt internationell praxis beräknas normalt per capita-konsumtionen av alkohol per invånare 15 år och äldre. Detta beror på att befolkningsstrukturen kan skilja sig åt mellan länder liksom mellan olika tidsperioder inom ett och samma land. Denna praxis tillämpas även i Monitormätningarna. När det gäller den registrerade konsumtionen har all försäljning i landet räknats om till liter ren (100 %) alkohol och denna summa har i sin tur dividerats med antalet personer i befolkningen som var 15 år och äldre den 31/12 respektive år. År 2018 uppgick antalet invånare som var 15 år och äldre till 8 410 456 personer.

När det gäller Monitormätningarna är det emellertid inte lika enkelt att beräkna motsvarande uppgifter per invånare 15 år och äldre. Mätningarna inkluderade nämligen under perioden 2001–2013 personer i åldrarna 16–80 år och därefter 17–84-åringar.

I korthet korrigeras detta genom användningen av uppräkningsfaktorerna, som utgår från relationen mellan de intervjuade personernas självrapporterade köp på Systembolaget jämfört med Systembolagets faktiska försäljningsvolym, som inkluderar alla köp oavsett kundernas ålder. I uppräknningen anpassas på så sätt Monitormätningarnas snävare åldersintervall till Systembolagets bredare (se nästa avsnitt). För ytterligare information hänvisas till CAN-rapport 140 (Leifman & Trolldal, 2014a).

I resultatavsnittet redovisas de olika delmängderna anskaffad alkohol per invånare 15 år och äldre med två decimaler. Vi har valt att använda två decimaler för att bättre kunna åskådliggöra förändringar i anskaffningen av relativt små delmängder. Denna exakthet bör dock tolkas med viss försiktighet.

När respondenternas svar på frågorna om resandeförsel, köp av smugglad alkohol och så vidare sammanställs, erhålls mängderna av respektive dryck i volymliter. För att kunna jämföra dessa delmängder med varandra och över tid, och för att kunna summera den totala mängden anskaffad alkohol, räknas alla volymer om till antal liter i ren alkohol. Vid dessa beräkningar används Systembolagets alkoholhalter, baserade på deras försäljning av respektive typ av dryck respektive år. Resultaten uttrycks i liter ren (100 %) alkohol.

När det gäller försäljningen på restauranger med serveringstillstånd används också Systembolagets alkoholhalter för respektive kategori som Folkhälsomyndigheten använder i redovisningen av restaurangförsäljningen i.

Uppräkning av de självrapporterade oregistrerade delmängderna

Monitormätningarna syftar till att redovisa både trender och nivåer i alkoholanskaffningen totalt, och för de olika delmängderna. Det är dock väl känt inom forskningen att svar på intervjufrågor om köp och konsumtion av alkohol inte ger en korrekt bild av de verkliga köpta och konsumerade nivåerna. Av olika skäl uppger de intervjuade personerna ofta lägre konsumerade och köpta volymer än de faktiska, se till exempel Kühlhorn m.fl., (1999), Ramstedt (2010) och Ramstedt m.fl., (2013).

Täckningsgrader

För att få ett mått på denna underskattning som beskrevs ovan, ingår det i Monitormätningarnas frågeundersökning frågor om de intervjuade personernas köp av alkohol på Systembolaget. Dessa frågor har ställts sedan årsskiftet 2007/2008. Svaren på dessa frågor jämförs med Systembolagets faktiska försäljning.

Generellt sett är respondenternas uppgivna köp på Systembolaget lägre än den faktiska försäljningen. Detta kan antas bero på social önskvärdhet, att de intervjuade personerna glömt hur mycket de köpt och på att de personer som ingår i bortfallet kan ha köpt mer på Systembolaget än de som besvarade frågorna.

Skillnaden mellan respondenternas uppgivna köp på Systembolaget och Systembolagets faktiska försäljning benämns täckningsgrad. Denna täckningsgrad mäts i procent, det vill säga, de självrapporterade mängderna köpt alkohol på Systembolaget i procent av de faktiska sålda mängderna. Täckningsgraden beräknas för de olika dryckeskategorierna.

Det finns en betydande samvariation mellan respondenternas uppgivna köp och den faktiska försäljningen på Systembolaget. Täckningsgraden är högst för vin följt av starköl och sprit (se även Leifman & Trolldal 2014b).

Eftersom huvudsyftet med Monitormätningarna är att få en bild av den totala konsumtionen i landet är tanken att de uppmätta täckningsgraderna för de olika dryckerna kan användas som utgångspunkt för att korrigera nivåerna för de oregistrerade delmängderna, det vill säga resandeförsel, köp av smugglad alkohol, hemtillverkning respektive internetköp. Ett annat skäl till att korrigera respondenternas uppgifter är att kunna jämföra de olika delmängderna med varandra, och då måste dessa vara korrekt uppräknade. Det gäller inte minst vid jämförelser mellan de självskattade delmängderna oregistrerad alkohol och de registrerade delmängderna.

I CAN-rapport 140 (Leifman & Trolldal, 2014a) redovisades statistiskt säkerställda samband mellan respondenternas uppgivna köp och den faktiska försäljningen varje månad. Pearson's korrelationskoefficient var 0,69 för sprit, 0,75 för starköl och 0,78 för vin per månad under perioden 2008–2012.

I en revidering av tidigare beräknade nivåer (2001–2012) skattades täckningsgraderna för de olika dryckerna under hela den då aktuella perioden med hjälp av tidsserieanalys. De förväntade värdena på täckningsgraderna applicerades på de olika åren under perioden med åren 2008 och 2009 som basår. (Se Leifman & Trolldal (2014a) för en detaljerad beskrivning.)

Från och med år 2013 beräknas täckningsgraderna på ett annorlunda sätt. För åren 2013 och 2014 används genomsnittet för de två senaste åren som utgångspunkt för beräkningarna och sedan 2015 de tre senaste åren. I tabell 33 redovisas täckningsgraderna för de olika dryckerna för åren 2016–2018 samt genomsnittet för dessa år och de beräknade uppräkningsfaktorerna.

De genomsnittliga täckningsgraderna är lägst för sprit följt av starköl, vin och cider. Detta innebär att uppräkningsfaktorn bör bli högst för sprit och lägst för cider.

Tabell 33. Täckningsgrad i procent, självrapporterade köp och faktisk försäljning på Systembolaget åren 2016–2018, samt beräknad uppräkningsfaktor.

	Sprit	Starkvin	Vin	Starköl	Cider
2016	57,9	124,6	82,6	73,5	77,2
2017	64,4	156,1	86,0	71,4	99,3
2018	62,8	154,5	82,9	70,7	87,8
Genomsnitt 2016–2018	61,7	145,1	83,8	71,9	88,1
Uppräkningsfaktorer 2018	1,62	0,69	1,19	1,39	1,14

Starkvinet uppvisade en täckningsgrad på i genomsnitt 145,1 vilket innebär att respondenterna har överskattat sina köp av starkvin på Systembolaget. Detta beror med stor sannolikhet på att respondenterna definierar vissa typer av vin som starkvin. För starkvinet innebär respondenternas överskattning av sina köp att en nedräkningsfaktor istället används.

Av tabellen framgår att respondenternas uppgivna köp av starköl på Systembolaget motsvarar 71,9 % av den faktiska försäljningen under åren 2016–2018. För att beräkna uppräkningsfaktorn divideras 1 med täckningsgraden. För starkölets del blir beräkningen därför $1/0,719$ vilket är 1,39. (Det är således det inverterade värdet av täckningsgraden som används som uppräkningsfaktor.) Uppräkningsfaktorn för de övriga dryckerna blir 1,62 för sprit, 1,19 för vin och 1,14 för cider. Nedräkningsfaktorn för starkvin blir på motsvarande sätt 0,69. Dessa faktorer utgör grunden för den uppräkning som görs för de olika delmängderna av oregistrerad alkohol.

I tabell 34 redovisas de oregistrerade delmängderna före uppräkningen. Av tabellen framgår tydligt den kraftiga ökningen mellan 2001 och 2004 och den därpå följande kraftiga nedgången. För all införsel är nivåerna i slutet av tidsperioden lägre än i början. Det är således dessa siffror som är utgångspunkten för våra analyser, men de måste, i enlighet med resonemanget ovan, räknas upp för att bättre stämma överens med de verkliga nivåerna oregistrerad alkohol i Sverige.

Det är i detta sammanhang viktigt att poängtera att alla frågor om anskaffning av drycker från olika källor i undersökningen är väldigt lika och således uppbyggda kring den senaste gången respondenten köpt, eller på annat sätt anskaffat, alkohol multiplicerat med antal gånger under de senaste 30 dagarna. Detta gäller även frågorna om köp på Systembolaget, vilket är en förutsättning för att kunna använda sig av systembolagsfrågorna som bas för uppräkning av de oregistrerade delmängderna.

När det gäller Systembolagets försäljning har det dock visat sig att en del av den sker till norska invånare som gör köp i Sverige. Systembolaget har uppskattat denna gränshandel till ungefär 5 % av den totala försäljningsvolymen (2014). Denna mängd har därför exkluderats i de försäljningsmängder som varit utgångspunkten för beräkningen av de olika täckningsgraderna och uppräkningsfaktorerna, eftersom endast svensktalande telefonabonnenter som bor i Sverige ingår i urvalet till Monitormätningarnas frågeundersökning. I de försålda volymer registrerad alkohol som redovisas i rapporten ingår däremot all försäljning oberoende av vilka som köpt dryckerna.

Tabell 34. Skattad årlig resandeförsel, köp av smugglad alkohol, hemtillverkning och internethandel. Per dryck och anskaffningskälla utan korrigeringar. Antal miljoner volymliter 2001–2018.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Införsel																		
Sprit	10,5	10,6	14,5	19,3	16,5	14,3	14,4	13,8	10,1	10,8	10,1	9,1	11,0	8,6	8,7	8,0	9,0	7,0
Starköl	52,8	55,1	57,4	71,6	58,1	48,0	42,2	49,4	36,2	32,5	34,4	31,1	34,6	28,7	26,5	27,9	36,2	27,9
Vin	25,5	28,3	31,1	36,0	29,9	20,1	21,6	20,6	15,6	13,4	16,5	15,0	16,0	13,2	11,6	11,6	14,1	10,6
Starkvin	3,2	4,1	3,3	4,0	3,0	4,0	2,3	1,7	1,2	0,9	0,8	1,1	0,7	0,8	0,6	0,7	0,9	0,9
Cider	.	.	.	.	.	2,0	1,6	3,7	1,9	1,5	3,6	1,4	1,8	1,3	3,4	1,7	2,3	1,3
Köp av smugglat																		
Starköl	16,2	21,6	38,9	54,0	55,1	48,4	43,0	33,1	28,0	21,2	25,8	18,4	23,7	24,7	23,7	27,6	22,9	21,3
Sprit	2,8	3,4	2,7	4,1	5,6	5,6	3,0	2,8	3,4	2,6	1,6	2,1	2,1	1,5	2,0	1,6	1,4	1,3
Vin	1,6	2,1	4,7	4,4	4,9	4,5	3,6	3,7	3,9	2,0	0,9	1,3	1,9	0,3	0,6	1,1	1,1	1,8
Cider	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1,6	2,5	3,9	0,8	0,8	0,6	2,2	1,6
Internet																		
Vin	.	.	.	.	.	0,2	0	0,2	1,4	0,6	2,4	1,1	4,0	3,9	3,1	3,5	3,6	2,9
Sprit	.	.	.	.	.	0,3	0,1	0,2	0,3	0,1	0,6	0,2	1,0	0,4	0,3	0,4	0,5	0,6
Starköl	.	.	.	.	.	1,3	0,5	0,1	0,1	0	0,2	1,0	2,6	2,5	1,4	1,5	0,9	1,6
Starkvin	.	.	.	.	.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2
Cider	.	.	.	.	.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2
Hemtillverkning																		
					5					10					15			18
Vin	9,2	14,3	11,7	9,8	7,4	5,7	5,2	5,3	3,2	6,6	5,3	2,1	4,8	4,6	3,0	3,2	3,0	5,2
Starköl	1,1	2,1	1,3	2,2	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	3,2	7,8	6,0	9,5	7,8
Sprit	2,8	2,8	2,5	2,4	1,7	1,4	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,5	0,6	0,9	0,7

Tecknet . innebär att delmängderna inte mättes det aktuella året.

Bortfall av problemdrickare

Utgångspunkten för korrigeringarna är att respondenterna underrapporterar de olika oregistrerade delmängderna (resandeförsäl, köp av smugglad alkohol, hemtillverkning och internetköp) lika mycket som de underrapporterar köpen på Systembolaget. Det är emellertid inte säkert att underrapporteringen är densamma för de olika oregistrerade delmängderna som den är för alkoholköpen på Systembolaget. Detta kan till viss del testas och korrigeras.

Uppräkningsfaktorerna (redovisade i tabell 33 och också nedan benämnda som kvoter) kan nämligen delas upp i två delar. Den första delen är kopplad till bland annat glömska och social önskvärdhet hos respondenterna generellt. Den andra delen beror på effekterna av att de personer som dricker allra mest är överrepresenterade i bortfallet, vilket svenska studier har visat. Denna grupp kallas fortsättningsvis för ”problemdrickare” (Kühlhorn, m.fl., 1999; Leifman, 2000). Eftersom konsumtionen är så pass hög i denna grupp, och möjligen också anskaffningen av oregistrerade delmängder, är det av stor vikt att speciella hänsyn tas till denna grupps andel av de olika delmängderna.

Den första delen av uppräkningsfaktorerna antas i Monitormätningarna vara lika stor för de olika oregistrerade delmängderna som den är på Systembolaget. Men den andra delen kan emellertid skattas någorlunda för respektive oregistrerad dryckesspecifik delmängd (här införsel, köp av smugglat och hembränt). De slutgiltiga uppräkningsfaktorerna blir därför något annorlunda (högre eller lägre) än vad de uppräkningsfaktorerna som bara baseras på uppgivna köp och faktisk försäljning på Systembolagets visar i tabell 33.

Det första steget blir därför att skatta hur stor del av uppräkningsfaktorerna, enligt tabell 33, som beror på problemdrickarnas överrepresentation i bortfallet. Dessa beräkningar baseras alltså på data över uppgivna köpvolymer på Systembolaget relaterat till faktisk försäljning på Systembolaget.

I tidigare studier har det antagits att andelen problemdrickare i befolkningen är 3 % men att endast 1 % nås i den här typen av undersökningar (Kühlhorn, m.fl., 1999; Leifman, 2000). Detta antagande används även i de här beräkningarna. När andelen problemdrickare räknas upp från 1 % till 3 % ökar täckningsgraden och den ursprungliga uppräkningskvoten sjunker i motsvarande grad. Skillnaden mellan den ursprungliga och den nya kvoten skulle enligt detta resonemang alltså bero på bortfallet av problemdrickare. Om den ursprungliga uppräkningsfaktorn är 1,7 och den nya beräknas till 1,5 är skillnaden däremellan (0,2) den del som beror på problemdrickarna är underrepresenterade bland de svarande. Kvoten 1,5 är alltså den del som endast har att göra med den allmänna underreporteringen av de svarande respondenterna.

I de här beräkningarna definieras problemdrickarna som den procent av respondenterna i frågeundersökningen som dricker mest, enligt de uppgifter om självrapporterade konsumtion på individnivå som också ingår i Monitormätningarnas frågeundersökning.

Nästa steg är att beräkna hur stor del av de olika delmängderna som problemdrickarna svarar för när det gäller de olika delmängderna och ställa denna emot motsvarande andelar för Systembolagets drycker (enligt tabell 33). Om exempelvis problemdrickarna svarar för en lägre andel av den totala resandeförseln av sprit än vad de svarar för när det gäller spritköp på Systembolaget blir uppräkningskvoten som beror på problemdrickarna mindre än för Systembolaget (alltså mindre än 0,2) och den totala uppräkningskvoten blir lägre än 1,7. Om problemdrickarna till exempel svarar för 4,5 % av all resandeförsäl av sprit men

för 9 % av alla spritköp på Systembolaget blir kvoten för resandeförsel 1,6 istället för 1,7 enligt följande beräkning: $0,2 \cdot (0,045/0,09) = 0,1$ och den totala uppräkningskvoten blir $1,5 + 0,1$, det vill säga 1,6.

Om istället problemdrinkarna svarar för en högre andel jämfört med motsvarande drycks andel på Systembolaget ska den totala uppräkningsfaktorn räknas upp. Så visar sig vara fallet för samtliga köp av de olika smugglade alkoholdryckerna. Om exempelvis problemdrinkarna svarar för 18 % av den sammantagna köpvolymer av smugglad sprit skall denna ställas mot Systembolagets andel om 9 % (som ovan). Uppräkningskvoten på grund av problemdrinkarnas blir därmed $0,2 \cdot (0,18/0,09) = 0,4$. Den totala uppräkningskvoten blir då i detta fall 1,9 ($1,5 + 0,4$) istället för den ursprungliga 1,7 som enbart baserades på täckningsgraden på köpen på Systembolaget.

Om problemdrinkarnas andel av köp av en viss delmängd skulle vara exakt densamma som deras andel av köpen på Systembolaget av samma dryck behålls den ursprungliga uppräkningsfaktorn för denna delmängd. Det skulle innebära att ingen korrigering av den ursprungliga uppräkningsfaktorn behöver genomföras. På detta sätt får vi alltså fram specifika dryckesspecifika uppräkningskvoter för resandeförsel, köp av smugglat och för hembränt.

Även om principen bakom dessa korrigeringar är fullt rimlig, bör det beaktas att de bygger på vissa antaganden. För det första att andelen problemdrinkare i befolkningen är just 3 % och för det andra, att det inte har skett några betydande förändringar avseende i vilken utsträckning problemdrinkare når i denna typ av undersökning. Att avstå ifrån att göra någon korrigering alls bedömer vi dock vara ett betydligt sämre alternativ.

Hur ser det då faktiskt ut bland problemdrinkarna i Monitormätningarnas frågeundersökning? Den andel av de totala köpvolymer på Systembolaget som problemdrinkarna står för framgår av tabell 35. Exempelvis svarar denna grupp för 8,0 % av den totala mängden sprit som köpts på Systembolaget, men endast för 2,8 % av det vin som köptes där. Om motsvarande andelar är lika stora för resandeförsel, köp av smugglat och hemtillverkning behövs alltså ingen ytterligare korrigering av uppräkningsfaktorerna. Så är dock inte fallet. Den andel som problemdrinkarna svarade för när det gäller de aktuella delmängderna av oregistrerad alkohol redovisas också i tabell 35.

Det framgår av tabellen att andelarna resandeförd alkohol i gruppen problemdrinkare är lägre än deras motsvarande andelar av köp på Systembolaget. Problemdrinkarnas andelar av köp av smugglad sprit och starköl är däremot högre jämfört med deras andelar av köpen på Systembolaget. Även hembränd sprit är avsevärt mer koncentrerad till gruppen problemdrinkare jämfört med motsvarande andel av spritköpen på Systembolaget.

När det gäller resandeförseln betyder det att den delmängden ska räknas upp i mindre utsträckning än vad de initiala uppräkningskvoterna indikerade. Köp av smugglad alkohol ska däremot räknas upp i högre utsträckning än vad täckningsgraden för köp på Systembolaget anger.

Tabell 35. Andel av de aktuella delmängderna som problemdrickarna (den procent som dricker mest) svarade för 2016–2018.

	Sprit	Starköl	Vin
Systembolaget	8,0 %	7,2 %	2,8 %
Resandeförsel	3,7 %	3,6 %	0,8 %
Köp av smugglat	26,2 %	15,9 %	..
Hemtillverkning	71,5 %	..	..

Ingen fråga ställs om smugglat starkvin eftersom nivåerna bedöms som ytterst små.

Hemtillverkning av vin och öl, köp av smugglat vin och cider, resandeförsel av starkvin och cider samt internetköp: antalet respondenter med värden har varit för litet för att kunna genomföra meningsfulla analyser.

Sammanfattningsvis kan det dock konstateras att de nya korrigerade kvoterna, då hänsyn tagits till bortfallet av problemdrickare, blir högre för köp av smugglat (eftersom köp av smugglad alkohol är mer koncentrerade till problemdrickarna än vad systembolagsköpen är). Däremot blir kvoterna lägre för resandeförseln (eftersom resandeförseln är mindre koncentrerad till problemdrickarna än vad Systembolagsköpen är). För en detaljerad beskrivning av dessa korrigeringar, se Leifman & Trolldal (2014a).

De dryckeskategorier som korrigeras för problemdrickarna på detta sätt är resandeförsel av sprit, starköl och vin, köp av smugglade sprit och starköl samt hemtillverkning av sprit. Övriga kategorier är så pass små att beräkningar av andelarna bland dem som dricker mest inte blir meningsfulla. För dessa kategorier används enbart den initiala uppräkningskvoten, utan ytterligare korrigeringar. Det gäller köp via internet, köp av smugglat vin och cider, resandeförd starkvin och cider, samt hemtillverkning av vin och öl. De slutgiltiga kvoterna för samtliga delmängder redovisas i tabell 36.

Tabell 36. Uppräkningskvoter med utgångspunkt i täckningsgraden mellan självrapporterade köp och faktisk försäljning på Systembolaget samt korrigering för koncentrationen av de olika delmängderna bland problemdrinkarna, 2001–2018.

Kvoter	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Resandeförsel																		
Sprit	1,26	1,28	1,32	1,35	1,42	1,45	1,49	1,56	1,54	1,61	1,62	1,60	1,67	1,91	1,83	1,76	1,55	1,52
Starköl	1,28	1,28	1,29	1,31	1,31	1,33	1,30	1,31	1,27	1,27	1,25	1,31	1,35	1,36	1,33	1,31	1,31	1,31
Vin	0,93	0,94	0,95	0,98	1,00	1,01	1,02	1,06	1,06	1,11	1,12	1,12	1,15	1,17	1,16	1,16	1,15	1,16
Starkvin	0,67	0,68	0,69	0,73	0,73	0,73	0,69	0,69	0,67	0,68	0,68	0,74	0,74	0,86	0,93	0,96	0,83	0,70
Cider	.	.	.	.	.	1,24	1,25	1,27	1,19	1,18	1,18	1,33	1,33	1,40	1,35	1,38	1,18	1,15
Köp av smugglat																		
Sprit	1,32	1,41	1,52	1,60	1,63	1,63	1,67	1,77	1,71	1,79	1,86	2,05	2,28	2,43	2,31	2,00	2,08	2,08
Starköl	1,30	1,33	1,39	1,44	1,46	1,54	1,54	1,56	1,54	1,56	1,57	1,65	1,73	1,65	1,65	1,49	1,61	1,58
Vin	0,98	1,02	1,02	1,03	1,05	1,15	1,18	1,33	1,24	1,28	1,18	1,16	1,16	1,19	1,19	1,20	1,19	1,19
Cider	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1,20	1,33	1,33	1,40	1,35	1,38	1,18	1,15
Hemtillverkning																		
Sprit ^{a)}	0,063	0,063	0,059	0,054	0,043	0,035	0,027	0,023	0,026	0,033	0,039	0,035	0,026	0,026	0,025	0,023	0,033	0,30
Starköl	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,44	1,44	1,47	1,46	1,43	1,41	1,39
Vin	0,93	0,94	0,96	0,97	0,99	1,00	1,03	1,06	1,06	1,09	1,10	1,16	1,16	1,19	1,19	1,20	1,19	1,19
Systembolaget																		
Sprit	1,37	1,40	1,43	1,45	1,50	1,52	1,57	1,65	1,65	1,72	1,73	1,85	1,85	2,03	1,97	1,90	1,71	1,62
Starköl	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,38	1,44	1,44	1,47	1,46	1,43	1,41	1,39
Vin	0,93	0,94	0,96	0,97	0,99	1,00	1,03	1,06	1,06	1,09	1,10	1,16	1,16	1,19	1,19	1,20	1,19	1,19
Starkvin	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,74	0,74	0,86	0,93	0,96	0,83	0,70
Cider	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,33	1,33	1,40	1,35	1,38	1,18	1,15

a) Avser den andel som den hembrända spriten svarar för av den totala spritkonsumtionen. Tecknet . innebär att delmängderna inte mättes det aktuella året.

Bilaga 3: Konsumtion av smugglad alkohol och hemtillverkad sprit

Denna bilaga är ett avsnitt hämtat ur CAN-rapport 186 (Guttormsson, 2019).

Under perioden 2014–2017 tillfrågades respondenterna om de druckit smugglad alkohol under de senaste 30 dagarna. I detta avsnitt redovisas resultaten från dessa frågor tillsammans med resultaten från frågan om respondenterna druckit hemtillverkad sprit. Dessa frågor rör alltså konsumtion av alkohol som hanterats eller producerats på ett illegalt sätt. Detta är dessutom de enda av anskaffningsskällorna som det finns konsumtionsmått på i Monitormätningarna. Resultaten redovisas med avseende på kön och ålder, liksom konsumtionsvanorna i övrigt. Den som vill få en uppfattning om faktiska volymer för smuggel och hembränt hänvisas till Monitormätningarnas anskaffningsrapporter (se t.ex. Trolldal 2019).

Smugglad alkohol

Med smugglad alkohol avses alkohol som förts in i landet med syfte att olovligen sälja denna vidare för att tjäna pengar på det. Hur mycket som får tas med in i Sverige från utlandet är sedan år 2004 tämligen frikostigt när det gäller införsel från övriga EU-länder, så länge det anses vara för privat bruk. Det är först när alkoholen olovligen säljs vidare i syfte att tjäna pengar som det kan sägas röra sig om smuggling. I Monitormätningarna mättes konsumtion av smugglad genom frågan: *Nu kommer en fråga om du druckit olika typer av alkohol som du tror eller vet har smugglats in i landet. Har du under de senaste 30 dagarna druckit, smuggelsprit, smuggelvin, smuggelöl eller smuggelcider? Ja/Nej/Vet ej.* Frågan föregås av flera andra frågor rörande smugglad alkohol och då har respondenterna fått smuggling beskrivet på följande sätt: *Med smugglad menar vi alkoholdrycker som någon fört in i Sverige i syfte att sälja vidare för att tjäna pengar på det.*

De som definieras som konsumenter av smugglad alkohol är de som uppgett att de druckit någon form av smugglad alkohol (vin, öl, cider eller sprit) minst en gång under de senaste 30 dagarna från intervjutillfället. I det följande används även benämningen ”smuggel”.

Hembränd sprit

I Sverige är det tillåtet med hemtillverkning av öl och vin men däremot inte sprit. Frågan som mäter konsumtion av hemtillverkad sprit lyder: *Hur ofta har du druckit hembränd sprit under de senaste 30 dagarna?* Respondenterna får svar på en skala från *I stort sett varje dag* till *Aldrig*. Alla som uppger att de druckit hemtillverkad sprit minst en gång under de senaste 30 dagarna räknas här som konsumenter av ”hembränt”.

Konsumtion av smuggel och hembränt

I tabell C redovisas hur konsumenter av smuggel och hembränt fördelade sig på åldersgrupper och kön under den sammanslagna perioden 2014–2017. Totalt uppgav 3,0 % av 17–84-åringarna konsumtion av smuggel och/eller hembränt under senaste 30-dagars-

perioden. Konsumtion av smugglad alkohol var desto vanligare jämfört med hembränd sprit då 2,6 jämfört med 0,6 % rapporterat dessa källor.

Av tabellen framgår att det finns en tydlig åldersgradient. Vanligast är smuggel och/eller hembränd i gruppen 17–29 år där 6,4 % uppgivit konsumtion och minst vanlig i gruppen 65–84 år (0,8 %). Åtta gånger fler i den yngsta åldersgruppen har alltså uppgett sådan konsumtion i jämförelse med den äldsta. Även könsskillnaderna är stora då närmare 5 gånger så många män som kvinnor rapporterat att de druckit smugglad alkohol och/eller hemtillverkad sprit (4,9 jämfört med 1,1 %).

Tabell C. Andelen som uppgett konsumtion av smugglad alkohol och hemtillverkad sprit i befolkningen 17–84 år, efter ålder och kön. 2014–2017 sammanslaget.

	17–29 år	30–49 år	50–64 år	65–84 år	Män	Kvinnor	Alla
(n=)	(12 656)	(20 926)	(16 450)	(19 962)	(34 084)	(35 830)	(69 994)
Smugglad alkohol	5,5	2,6	1,7	0,6	4,2	0,9	2,6
Hemtillverkad sprit	1,4	0,5	0,3	0,2	0,9	0,2	0,6
Totalt, smugglat eller hembränd	6,4	3,0	1,9	0,8	4,9	1,1	3,0

Det kan i sammanhanget vara intressant att enbart granska personer under 20 år, det vill säga de som inte har möjlighet att själva handla på Systembolaget, för att se om dessa i högre grad än andra konsumerat smuggel eller hembränd. En sådan analys visar att 9,3 % av 17–19-åringarna druckit alkohol med sådant ursprung under de senaste 30 dagarna, alltså en större andel än för hela åldersgruppen 17–29 år. Framförallt var det smugglad alkohol (8,7 %) som bidrog till detta och inte hembränd sprit (1,0 %). Personer i det ålderssegment som i denna undersökning inte uppnått åldern för att få handla på Systembolaget var alltså samtidigt de som i störst utsträckning druckit smugglad alkohol.

I tidigare arbeten har det iakttagits vissa regionala variationer i konsumtion av smugglad alkohol (se t.ex. Svensson J och Hradilova Selin K, 2007 och Trolldal et al 2017). Det kan därför vara intressant att se om det fortfarande finns sådana skillnader och om de är synliga på länsnivå. Av tabell D framgår att förekomsten av smugglad alkohol 2014–2017 var särskilt hög i Jönköpings och Östergötlands län¹ då 4,0 respektive 4,6 % i dessa regioner uppgav att de konsumerat alkohol med sådant ursprung under de senaste 30 dagarna.

Att dricka smugglad alkohol var desto ovanligare i Västerbotten och Norrbotten (runt 0,9 %). Smuggelkonsumtion var även relativt ovanlig i övriga Norrland, liksom i Stockholms län. Ungefär samma mönster framkom i den ovan refererade rapporten, även om nivåerna generellt var högre då.

¹ Det kan nämnas att särskilda insatser mot organiserad smuggling via busstrafik gjordes i Östergötland under 2016 och 2017 kom fällande domar gällande bl.a. grov organiserad systematisk brottslighet genom smuggling och olaglig försäljning av alkohol, varför det finns anledning att tro att läget i bland annat Östergötland kan vara annorlunda idag.

Tabell D. Andelen som uppgett konsumtion av smugglad alkohol eller hemtillverkad sprit efter län, i befolkningen 17–84 år. 2014–2017 sammanslaget.

Län	n=	Smugglad alkohol	Hemtillverkad sprit	Totalt, smugglat eller hembränt
Stockholm	13 502	1,4	0,4	1,7
Uppsala	2 759	2,1	0,4	2,3
Södermanland	1 869	2,9	0,3	3,1
Östergötland	3 673	4,6	0,6	4,9
Jönköping	2 738	4,0	0,6	4,3
Kronoberg	1 496	2,9	0,7	3,3
Kalmar	1 945	3,3	0,6	3,7
Gotland	501	3,1	0,2	3,1
Blekinge	1 128	2,8	0,6	3,3
Skåne	8 386	2,9	0,4	3,2
Halland	2 453	3,4	0,5	3,6
Västra Götaland	12 365	3,2	0,5	3,5
Värmland	2 272	3,5	1,0	4,2
Örebro	2 277	3,2	0,5	3,5
Västmanland	1 662	3,5	0,8	4,1
Dalarna	1 961	2,7	0,9	3,4
Gävleborg	1 937	2,2	0,7	2,8
Västernorrland	1 946	1,4	1,1	2,4
Jämtland	1 021	1,5	1,6	3,0
Västerbotten	2 248	0,8	0,8	1,3
Norrbottn	1 855	1,0	1,0	1,8
Totalt	69 994	2,6	0,6	3,0

I motsats till smuggelalkohol intar norrlandslänen desto fler topplaceringar vad beträffar hemtillverkad sprit. Allra vanligast var förekomst av hembränt i Jämtland och Västernorrland där 1,6 respektive 1,1 % uppgav sådan konsumtion. Gotlands och Södermanlands län uppvisade å andra sidan de lägsta nivåerna då cirka 0,2 % av de boende i dessa län rapporterade att de druckit hembränt under senaste månaden.

Bland de boende på Gotland svarade 15 gånger fler att man druckit smuggel jämfört med hembränt. Bara i tre län (Jämtland, Västerbotten och Norrbotten) var det å andra

sidan ungefär lika stora andelar som nämnde hembränt respektive smuggel. En analys av sambandet mellan smuggel och hembränt på länsnivå visade att detta är negativt, men icke signifikant (Pearsons produktmomentkorrelationskoefficient = -0,39). Med andra ord tenderade län med högre förekomst av smuggel ha lägre förekomst av hembränt, och vice versa, men korrelationen var inte statistiskt säkerställd (på 5-procentsnivån).

I tabell E jämförs konsumtionsmönstren för de som druckit smugglad alkohol och hem-

tillverkad sprit med övriga konsumenter. Det framgår tydligt att konsumenter av smuggel hade mera omfattande alkoholvanor jämfört med övriga. Exempelvis förekom intensivkonsumtion fyra gånger så ofta i den förstnämnda gruppen och andelen högkonsumenter var tre gånger så stor. För konsumenter av hembränt accentueras dessa skillnader något; intensivkonsumtion förekom sex gånger så ofta och högkonsumtion var fyra gånger så vanligt.

Tabell E. Konsumtionsmönster hos konsumenter respektive icke-konsumenter av smugglad alkohol och hemtillverkad sprit, bland alkoholkonsumenter i befolkningen 17–84 år. 2014–2017 sammanlagt.

	Smugglad alkohol		Hembränt sprit		Totalt, smugglat eller hembränt	
	Nej (52 261)	Ja (1 663)	Nej (53 530)	Ja (370)	Nej (51 965)	Ja (1 925)
(n=)						
Intensivkons. 1 gång/vecka (%)	7,6	30,0	8,0	45,8	7,4	31,5
Högkonsument (%)	13,1	34,3	13,5	55,2	12,9	36,7
Årskonsumtion (liter)	4,8	11,3	4,9	10,4	4,7	12,2
Volym per konsumtionstillfälle (cl.)	6,2	12,3	6,3	16,3	6,2	12,7

När konsumenter av smuggel och/eller hembränt jämförs med övriga alkoholkonsumenter framgår vidare att årskonsumtionen av alkohol, liksom volymen per konsumtionstillfälle, är åtminstone dubbelt så hög för personer i den förstnämnda gruppen.

Sammanfattningsvis kan det således konstateras att det främst är yngre respektive män som konsumerar smuggel och hembränt, samt att dessa konsumenter har betydligt mer omfattande alkoholvanor jämfört med övriga konsumenter. Att alkoholvanorna är mer omfattande i gruppen som druckit hembränt och smuggel beror samtidigt, åtminstone delvis, på en överrepresentation av män respektive unga i denna grupp, det vill säga ett befolkningssegment som tidigare i rapporten generellt visat sig ha en mer omfattande konsumtion. Avslutningsvis kontrolleras därför för överrepresentationen av unga respektive män bland konsumenter av smuggel och hembränt (se tabellerna 27–28). Detta görs dels för intensivkonsumtion minst 1 gång per vecka och dels för årskonsumtionen (bland alkoholkonsumenter). Sambandet mellan konsumtion av smuggel och hembränt och utfallsvariabeln intensivkonsumtion har undersökts med en logistisk regressionsanalys, där hänsyn har tagits till köns- och åldersgruppsstillhörighet. Dessutom har motsvarande analys gjorts med årskonsumtion som utfallsvariabel. Eftersom att årskonsumtion är en kontinuerlig variabel har detta istället testat med hjälp av en linjär regressionsanalys.

Analyserna visar ett statistiskt signifikant samband mellan konsumtion av smuggel och hembränt och alkoholvanornas omfattning. När hänsyn tas till de svarandes kön och ålder blir sambandet svagare, men kvarstår fortfarande i båda analyserna. Exempelvis är sannolikheten att ha intensivkonsumerat minst 1 gång per vecka 5,8 gånger så hög bland

konsumenter av smugglad eller hembränd alkohol, jämfört med övriga alkoholkonsumenter (se tabell 27). När hänsyn tas till de svarandes kön och ålder sjunker sannolikheten att ha

intensivkonsumerat till att vara 3,3 gånger så hög bland konsumenter av smugglad eller hembränd alkohol jämfört med övriga alkoholkonsumenter.

Slutsatsen efter att ha tagit hänsyn till de svarandes köns- och åldersgruppsstillhörighet är att konsumtion av smuggel och hembränt har ett samband med alkoholvanornas omfattning, och att detta endast delvis förklaras av kön och ålder. Med andra ord har konsumenter av smugglad alkohol och hemtillverkad sprit, oavsett köns- och ålderstillhörighet, mera omfattande alkoholvanor jämfört med övriga alkoholkonsumenter.

The logo for CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) features the letters 'C.A.N' in a bold, blue, sans-serif font. The letters are separated by small black dots.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum som arbetar för minskade skador av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom att följa konsumtions- och skadeutvecklingen och genom kunskapshöjande insatser. Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser. Vi genomför även lokala och regionala undersökningar på uppdrag av kommuner och län. CAN är en ideell förening med medlemsorganisationer och med ombud i alla län. Läs mer om oss på www.can.se.